

RELLEU

REVISTA TRIMESTRAL DE PENSAMENT I CULTURA

El nostre treball de cada dia

TERCERA ÈPOCA - GENER/MARÇ 2010

I03

-
- 03 **El nostre treball de cada dia**
EDITORIAL
-
- 04 **Jaume Vicens i Vives: Entre la història
i reconstrucció del país**
MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA
-
- 14 **L'economia catalana i el seu futur segons
el Tercer Congrés Catalanista**
MIQUEL RUBIROLA I TORRENT
-
- 30 **"Salvats en l'esperança." Carta encíclica de Benet XVI**
JOSEP HEREU
-
- 40 **Entrevista a Joan Amorós i Pla**
JORDI GIUDICI I JORDI DE NADAL
-
- 50 **Paraules d'introducció al memorial Joaquim Xicoy'09**
JORDI SALES I CODERCH
-
- 52 **Notícia de Catalunya: l'afany del concret**
JOAQUIM FERRER
-
- 54 **Notícia de llibres**
-
- 59 **Notícia de cinema**
-

REVISTA RELLEU

Revista fundada pel Grup d'Estudis Nacionalistes l'any 1983 com a butlletí intern de l'entitat. A partir del 1992 (segona època) és l'òrgan d'expressió de la Fundació Rellu. Revista cultural i de pensament. Té una periodicitat trimestral. Pertany a l'Associació de Publicacions en Llengua Catalana (APPEC) ¶ DIRECTOR: Jordi Sales. DIRECTOR ADJUNT: Raimon Terradas. CONSELL DE REDACCIÓ: Jordi Barnadas, Aleix Buch, Joan Capdevila, Manfred Díez, Agustí d'Arana, Joaquim Ferrer, Josep Hereu, Amadeu Matosas, M.Àngels Orriols, Ramon Tremosa, Jordi Giudici, Josep Solà, Antoni Vallès. SECRETARI DEL CONSELL: Jordi de Nadal ¶ COL·LABORADORS D'AQUEST NÚMERO: Manuel Lladonosa, Miquel Rubirola, Josep Hereu, Jordi Giudici, Jordi Sales, Joaquim Ferrer, Agustí d'Arana i Manfred Díez ¶ EDITA: Quaderns d'Estudis i Treballs SL

REDACCIÓ I SUBSCRIPCIONS: Fundació Rellu. C/Aragó 287 3r 2a B, 08009 Barcelona ¶ TEL.: 93 488 09 00. FAX: 93 215 87 68
WEB: www.relleu.cat ¶ CORREU ELECTRÒNIC: relleu@relleu.net ¶ DISSENY: Jordi Matosas i Eloi Gimeno ¶ MAQUETACIÓ: Jordi Matosas ¶ FOTOGRAFIA PÀG XX Eloi Gimeno, FOTOGRAFIA PÀG XX Marc Campà ¶ IMPRESSIÓ: Grupo Gráfico ¶ ISSN: 1579-0231 ¶ Dipòsit Legal: B-15.150-83

PREU D'AQUEST NÚMERO: 8 € SUBSCRIPCIÓ ANUAL: 24 € (4 nùms)

EL NOSTRE TREBALL DE CADA DIA

EDITORIAL

La tasca de la nostra generació haurà estat una de les més difícils. Ho escriuen tots aquells qui es preocupen, a l'estranger, de les nostres coses i malden per comprendre'ns. Sempre els ha costat d'assabentar-se dels nostres afers i de la nostra vida, i ara més que mai. Cal pensar que nosaltres no els fem gens abellidora la tasca, perquè molt sovint ens manca la decisió o bé la informació per marcar el punt on ens trobem.

Marxem enmig de les boires i de la nit cercant la sortida auroral. I així avancem d'esma i donem voltes entorn de nosaltres mateixos. De vegades, després d'una forta embranzida que sembla dur-nos més enllà dels límits de la basarda, descobrim que resseguim la nostra pròpia petja... El fet meravellós és que, malgrat aquestes decepcions, continuem avant. Volem la claror dels altres. Estem convençuts que l'hauem. Això ens basta per compensar el nostre esforç.

La generació més jove contempla el nostre desfici. De bon antuvi li ha estranyat. Per què, aquesta intranquil·litat? No val més reposar? No tenen els braus llur pau? Ens interroguen amb tendre esguard, una mica esverats, perquè tampoc ells no comprenen. Després es posen també a marxar al costat nostre, moguts no sabem ben bé per quina intuïció, per quina solidaritat mística. En llur companyia esdevenim més valents, però també més confosos. Sabem que joves mans ens rellevaran en la corda de la sirga. Admirem llur docilitat, llur confiança. Però ens plauria de parlar-hi obertament, ensenyar-los totes les ferides. Com fer-ho? On comença el diàleg, si ben just sembla tenir preguntes per adreçar-nos? Hem de recular prou per a justificar cinc segles d'història?

A un fadrí del meu costat –qui sap d'on ha vingut i per què es troba ací–, li faig unes reflexions adients. No sé si m'escolta i si li interessa el que dic. No em respon, però irradia calor espiritual que reconforta. Ens doldria que dies a venir el decebés aquesta tasca i la renegué. No pas per nosaltres, sinó pel treball que ha esmerçat i per la candidesa amb què ha pres la seva mà a la sirga. El primer que

li dic és que no hi ha cap recompensa ni cap guany en allò d'anar tirant i caminant; que potser el camí que seguim a les palpentes no ens durà enlloc; que el seu sacrifici haurà d'ésser permanent, tant més si sortim a la clariana del bosc i veiem el nord; que potser serem lapidats, si no de fet, sí d'intenció; i que, malgrat tot, estic content que sigui amb mi i que em reconforti amb les seves il·lusions.

Continua callant. Penso que no parlarà mai, perquè té arrelat un esperit de malfiança, envers tot-hom, i el seu caminar no té més justificació que en la comunitat dels Sants. Però, abans de recloure'm en el silenci, més dolorós que el seu, afegeixo alguns mots.

No em miris, esblaimat, d'aquesta manera. Trobarem el país i la clariana i ens desfarem de la nit i de la boira, si ens proposem realitzacions senzilles i concretes. Hem teixit massa astres i els hem posat massa amunt del cel per a les nostres forces. I ara no ens podem palpar ni els ossos. Per sirgar amb nosaltres –no te'n desentenguessis pas– el primer que cal és fer-te home i conèixer la teva mà, la teva testa. Ferma't el cor, abomina l'irrealisme i pensa amb la lògica nua. Et proposo que dediquis a la comunitat el teu treball de cada dia; que no defugis des d'ara la responsabilitat que tindràs demà, quan seràs el capdavanter; que no rebutgis l'esperit de progrés ni menystinguis l'herència dels teus pares. I, sobretot, que pensis més en tot allò que hem construït i ens ha fet grans que no pas en les coses que ens han estat imposades a desgrat, per l'atzar del temps. Amb l'esperit de rancúnia i de revenja, propi dels esclaus, mai no seràs ningú, ni tampoc ho seran els teus. I així tu seràs la terra, i la terra serà teva.

Serra d'Or, novembre del 1960.

Aquest article fou l'últim de Jaume Vicens Vives. Va ser publicat a Serra d'Or en el número de novembre de 1960.

JAUME VICENS I VIVES: ENTRE LA HISTÒRIA I RECONSTRUCCIÓ DEL PAÍS

MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA

*Catedràtic d'Història Contemporània
de la UdL*

L'aportació cabdal de Vicens
fou la renovació historiogràfica,
l'obertura als corrents internacionals
i l'esperit crític a l'hora de les
interpretacions tant del nostre passat
com del present.

HISTÒRIA I RECONSTRUCCIÓ NACIONAL DESPRÉS DE 1939

Una de les conseqüències de la Guerra Civil fou l'assaig dels vencedors de "corregir" l'evolució política, social i cultural que Catalunya havia emprès, si més no des de finals del segle XIX. Per corregir aquesta trajectòria, el nou ordre triomfant espanyol va anorrear les institucions autònomes i democràtiques, dirigents i militants polítics i sindicals sofriren la mort, la presó, l'exili o altres formes repressives. La persecució de la llengua i cultura catalanes tingueren una traducció immediata de prohibicions i censura de les seves manifestacions públiques i escrites i aquesta política es projectà igualment en la història.

Els vençuts varen veure desapareguda una bona part de la seva història i varen sofrir la imposició d'una altra. Des dels llibres de text als articles de diari, des dels discursos dels capítosts oficials a la ràdio o el cinema, va estendre's tot un esforç de la maquinària propagandística del règim, lligada amb l'acció de la censura i la repressió, juntament amb la col·laboració d'intel·lectuals falangistes, tradicionals o dretans, per tal d'esborrar un passat "roig" i "separatista" i emmotllar la ment dels catalans amb un pensament nacional espanyol.

D'aquesta manera, els infants, que estudiaven la lliçó sobre la història antiga d'Espanya en un dels manuals de l'època, eren convidats a pensar "*en los iberos, celtas y celtíberos (...). Consideremos sus cualidades. Eran sencillos, fuertes, valientes, amantes de su independencia y religiosos. Esas han sido siempre las virtudes de nuestra raza. Han brillado esplendorosamente a nuestra vista en la guerra de liberación ganada por nuestro invicto caudillo que nos ha librado de las crueles garras comunistas*".

En un clima de simpaties germanòfiles, si més no els primers anys de La Guerra Mundial, de dificultats materials per a la població, de persecució i censura política i cultural, de discurs oral i escrit monocorde de caire feixista o feixistitzant, integrista i d'exaltació retòrica del passat imperial espanyol, la Catalunya dels primers anys de la postguerra resultava, sens dubte, sòrdida per a tots aquells qui havien lluitat al costat de la República i, en particular, pels qui havien viscut una etapa de creativitat cul-

tural que ara es tancava fèrriamment als corrents europeus progressistes, sorgits de la Il·lustració ençà.

Es pot comprendre així que els historiadors catalans de la postguerra haguessin de centrar-se sobretot, en reconstruir escoles i resistir la nova versió del passat que s'estava imposant a la societat catalana, paral·lelament a l'esforç de recuperació editorial o d'endegament de nous esforços associatius del conjunt de la cultura catalana. D'aquesta manera, la història va tendir bé a reprendre la reivindicació d'una història nacional catalana que era negada, bé a aprofundir el rigor erudit i científic del treball enfront de la ideologia oficial regnant. Per a un cas i l'altre, la continuïtat de models interpretatius com el positivisme o el noucentisme eren comprensibles.

Una bona colla d'historiadors, o d'intel·lectuals conreadors de la història, va haver de partir a l'exili: Pere Bosch i Gimpera, Ferran Soldevila, Rovira i Virgili, Nicolau d'Olwer. D'altres, com Jordi Rubió varen ésser desposseïts dels seus càrrecs públics i hagueren de cercar la seva supervivència material en l'activitat privada. Bosch, Rubió, Soldevila i Vicens serien separats de la Universitat. Les matèries universitàries que versaven sobre la llengua, la història, la geografia, l'art i el dret catalans foren suprimides, així com el Seminari d'Història que havia dirigit Ferran Soldevila.

La Universitat de Barcelona, suprimida l'experiència de l'Autònoma republicana i depurats els seus membres, considerats desafectes per les autoritats del règim, fou incorporada igualment a la missió d'espanyolitzar els estudis superiors de Catalunya, entre els quals els corresponents al saber històric. La Universitat, a desgrat del clima i de les circumstàncies de l'època i, precisament, perquè aquestes mateixes condemnaven qualsevol esforç alternatiu de prestigi a la marginalitat o la il·legalitat, anà esdevenint la primera autoritat intel·lectual del país. D'aquí la importància del professorat que podia romandre en les seves funcions o s'hi incorporava.

Els historiadors i intel·lectuals més compromesos amb el nacionalisme català com Aramon i Serra i Coll i Alentorn, de la seva banda, assajaven de reconstruir l'obra de l'Institut d'Estudis Catalans, sobretot els Estudis Universitaris Catalans. Des de

1940 es produïen les primeres converses i iniciatives que quallaren a inicis de 1942 amb el retorn de Puig i Cadafalch i la celebració de la primera sessió oficial, el primer de maig d'aquest mateix any. El curs 1942-1943 eren represes les classes de llengua i d'història literària catalanes dins els Estudis Universitaris Catalans. El 1943 retornava a Catalunya Ferran Soldevila i iniciava les seves classes d'història de Catalunya als Estudis Universitaris Catalans. Es tractava d'allò que Coll i Alentorn va anomenar la "clandestinitat pública". Es configurava d'aquesta manera un dels nuclis de la resistència cultural catalana.

FERRAN SOLDEVILA I LA DEFENSA D'UNA HISTÒRIA NACIONAL DE CATALUNYA

Ferran Soldevila esdevindrà l'historiador paradigmàtic de defensa d'una història nacional catalana i d'erudició rigorosa. Aquest fet serviria per designar Soldevila com a neoromàntic, si bé Enric Pujol ha argumentat amb prou equanimitat i correcció que li escauria millor el qualificatiu de noucentista. Davant d'uns manuals escolars i una divulgació oficial i periodística d'una història d'Espanya en la qual les referències a la "Corona d'Aragó" es diluïen en una narració que duia al folklore i "regionalització" secundàries del que s'esdevenia als Països Catalans, l'obra de Soldevila servia per donar base històrica al catalanisme resistent i fornir arguments sobre la singularitat catalana, alhora que ajudava a desmentir o discutir les interpretacions oficials.

Soldevila esdevingué l'autoritat a la qual recorrien totes les manifestacions culturals catalanistes al llarg de la geografia catalana. Ferran Soldevila fou conegut per joves universitaris i llicenciats en història, erudits i investigadors locals, ja fos mitjançant la seva famosa *Història de Catalunya* de 1934 o de la resta de manuals de divulgació escrits per ell o en els quals havia participat de manera principal i que seguien fornint la cultura històrica privada de moltes famílies, mitjançant el contacte a les seves classes i trobades de l'Institut d'Estudis Catalans, en encontres científics com els congressos de la Corona d'Aragó o mitjançant la correspondència.

Les seves obres *Pere el Gran* i *Jaume I el Conqueridor*, la direcció d'*Un segle de vida catalana*, la publicació de la seva *Historia de España* a partir de 1953, la direcció i redacció, en part, de la *Història dels catalans*, les seves noves obres de divulgació històrica a l'editorial Teide, Barcino i Rafael Dalmau Editor, en particular la direcció de la col·lecció *Episodis de la història* ajudaren a crear una informació històrica bàsica que tingué el seu coronament en la segona edició de la seva *Història de Catalunya* (1962-1963) en la qual va incorporar moltes de les aportacions que havia fet la nova generació d'historiadors de Vicens, Mercader, Reglà, Pierre Vilar, etc. Soldevila reeixí a través de la seva obra a mostrar els grans temes i problemes d'una nacionalitat que en el segle XX havia sofert una experiència de reconeixement institucional progressiu, però frustrat el 1939.

UN CANVI DE CLIMA CULTURAL I UNA NOVA MIRADA HISTÒRICA: JAUME VICENS I VIVES

El clima intel·lectual, tanmateix, s'anava modificant i es produïa una insatisfacció amb una actitud de resistència o victimista només. Els anys cinquanta, efectivament, portaren una revitalització del conreu de la història a Catalunya. Els anys del Ministeri d'Educació de Ruiz Giménez a Espanya foren favorables a una certa obertura universitària. També d'Europa arribaven nous corrents que qüestionaven els antics models positivistes o neopositivistes en la interpretació de la història. L'Escola francesa dels "Annales" anava prenent força i influència amb el seu enfocament més social i interdisciplinari. Fou amb Jaume Vicens i Vives (1910-1960) que els nous corrents historiogràfics europeus que, només es poden anomenar nous en el context de l'aturada intel·lectual de l'Espanya oficial de 1939, així com les preocupacions metodològiques, van entrar per la porta gran de la història de les terres catalanes i, àdhuc, de la resta d'Espanya.

Jaume Vicens s'havia format a la Universitat de Barcelona, a la segona meitat dels anys vint, sota el mestratge d'Antonio de la Torre i s'especialitzà

d'hora en el regnat de Ferran el Catòlic. A partir dels seus estudis sobre aquest monarca, efectuà un profund replantejament de la visió del personatge, dintre d'una inclinació per la teoria històrica que el portà a reaccionar contra els pressupòsits de la historiografia catalana d'ençà la Renaixença i que, tal vegada amb un excessiu esquematisme juvenil, ho posà tota al mateix sac del romanticisme.

Una de les manifestacions d'aquesta actitud fou la crítica a la primera edició de la *Història de Catalunya*, de Ferran Soldevila. En valorava totes les

“Ferran Soldevila esdevindrà l'historiador paradigmàtic de defensa d'una història nacional catalana i d'erudició rigorosa.”

aportacions, però Vicens mostrava que aquell model d'història nacional mirava el passat des de les inquietuds nacionalistes de l'historiador passades això sí, pel sedàs de l'erudició, la recerca documental i el discerniment raonat, i que donava lloc a què els fets i els personatges fossin situats d'acord amb les necessitats d'una història desitjada com s'esdevenia en tractar els Trastàmara. Aquesta manera de fer no permetia de conèixer prou exactament les històries de Catalunya reals de cada etapa.

Vicens i Vives creia que la història era el coneixement dels “successius ambients històrics” que una societat havia “desenvolupat en el concert de l'evolució humana”; en el nostre cas, la “història de les Catalunyes successives, tal com elles han viscut, sentit i interpretat el món total”.

Amb tot, Soldevila i Vicens es trobarien plegats en la creació del Seminari d'Història de Catalunya a la Universitat de Barcelona el maig del 1936, si bé hagué d'experimentar les conseqüències de la guerra sobre les seves activitats. Al costat del protagonisme en aquell seminari, Vicens havia encetat tam-

bé reflexions de caire geopolític dintre d'una línia de permanent atenció pels corrents internacionals de les ciències socials.

PROJECTES UNIVERSITARIS I NOVA HISTÒRIA

Acabada la guerra, Vicens es trobaria depurat i separat de l'ensenyament universitari. A partir d'aquí, les seves iniciatives anaren en la direcció de reintegrar-se en l'ensenyament, sobretot l'universitari, com a mitjà per a la continuïtat de la seva recerca i els seus projectes. Segurament, Vicens fou una de les persones de la intel·lectualitat catalana que va veure més clara la necessitat de comptar amb plataformes públiques i, en particular, la universitària. Els historiadors catalans havien de ser a primera fila de la Universitat, si volien tenir una projecció efectiva i no restar en l'anonimat i la frustració de la clandestinitat o la semiclandestinitat. Aquest fet el dugué a obtenir una càtedra universitària que va guanyar primer a Saragossa el 1947 i després a Barcelona el 1949.

Indubtablement el desig de presència pública i segurament d'integració universitària explicarien els seus moviments de postguerra, la publicació de l'obra *Geopolítica e Imperio*, que continuava els seus interessos metodològics de la guerra, els articles a *Destino* durant el pròleg i el transcurs de la Segona Guerra Mundial, en els quals es combinava una excel·lent descripció de la situació dels conflictes i crisis, des de la perspectiva dels seus orígens històrics i pressupòsits geopolítics, i un examen asèptic de les raons dels confrontats o contendents que el duia, per exemple, a situar la política alemanya com un revisionisme del Tractat de Versalles, sense entrar en altres consideracions, ètiques o no.

Les posicions de Vicens el farien sospitós d'excessiu col·laboracionisme per part d'intel·lectuals catalanistes de l'interior i de l'exili. Vicens, tanmateix, mai no va abandonar els rengles de la cultura catalana. A partir del 1949, especialment, i fins la seva mort el 1960, va desplegar una formidable activitat historiogràfica i d'impuls de projectes que palesaven un tarannà vitalista, un desig de renovació historiogràfica catalana i espanyola i una vo-

luntat d'inserció civil catalanista i regeneradora.

Les seves concepcions historiogràfiques donaren un salt qualitatiu amb l'assistència al Congrés històric internacional de París del 1950 i el contacte amb l'Escola dels "Annales". Vicens obrí les portes d'una nova sensibilitat i d'una visió de la història que ell anomenaria "història total" i que cercava de convertir els homes en els protagonistes de la història mitjançant l'enregistrament quantitatiu de dades demogràfiques i econòmiques i la recerca del coneixement de les estructures econòmiques, socials, polítiques i culturals que permetien de conèixer amb major exactitud i precisió la realitat.

Vicens impulsà una història dels catalans que va aparèixer a l'editorial Teide amb el títol, forçat per la censura, de *Biografies catalanes*, en les quals ell aportà una renovadora visió dels Trastàmars del segle XV i les seves preocupacions que s'anaven dirigint cap a l'edat contemporània al seu llibre *Industrials i polítics*, sens dubte, la millor visió de conjunt i l'obra metodològicament més renovadora i experimental de la historiografia catalana fins aquell moment, l'interès de la qual persistiria encara una bona colla d'anys.

Com Soldevila, i encara amb més resolució, entraria en la temàtica hispànica i hispanoamericana amb la direcció de la *Historia social y económica de España y América* i amb la *Aproximación a la Historia de España* que era un veritable manifest de concepcions historiogràfiques i una relectura de la història espanyola i els seus principals problemes, tot superant les visions idealistes i els debats excessivament metafísics i, poc realistes, de bona part de les obres de reflexió hispànica del moment. Indubtablement Vicens se situava en el punt de partida tant d'una nova història catalana com espanyola.

Vicens impulsaria projectes editorials, les revistes *Índice Histórico Español* i *Estudios de Historia Moderna*. Es rodejaria d'un equip de col·laboradors i deixebles com Joan Mercader, Joan Reglà, Emili Giralt, Jordi Nadal, Josep Fontana, etc. Fou l'escola Vicens. Una escola que, d'entrada, contribuïa a renovar la història moderna a la qual la majoria dels seus components dedicaren els seus primers estudis. Si la renovació de Vicens havia començat per l'etapa

baix medieval, prosseguiria amb la revisió de l'etapa moderna en la qual excel·liria sobretot Joan Reglà, i desembocaria en prestar atenció a l'època contemporània, als fenòmens econòmics i socials com ho palesaria ell mateix i bona part dels seus deixebles.

Jaume Vicens Vives obrí les portes a la història econòmica amb el seu ensenyament, les seves obres i el seu manual d'*Historia económica de España*, així com als temes d'història social i de contemporització, com he escrit. En aquest nou ambient anava a néixer la història del moviment obrer que trobava en Casimir Martí i *Los orígenes del anarquismo en Barcelona*, prologat pel mateix Vicens, una primera manifestació d'un corrent que prendria un auge remarcable als seixanta i setanta. Això no obstant, com que ell s'havia encetat com a investigador del segle XV, va promoure igualment la renovació en el medievalisme i va formar una grup d'estudiosos joves com Manuel Riu, Ramon Gubern, Joan F. Cabestany i Carme Batlle.

REFLEXIÓ I ACCIÓ SOBRE CATALUNYA

L'ensulsiada soferta per Catalunya duria força personalitats de l'exili i de l'interior a elaborar la seva introspecció sobre Catalunya, els esdeveniments recents soferts, el passat, i les lliçons o metes que es podien promoure. Moltes obres anaren per aquí com *Les formes de la vida catalana* de Ferrater Mora, la *Història espiritual de les Espanyes* de Carles Cardó, *Ciutadania catalana* de Serra i Moret o *Cataluña, Castilla, España* de Bosch i Gimpera. El mateix podríem dir de l'anomenada "trilogia ibèrica" i les *Meditacions en el desert* de Gaziel. En aquest marc hauríem de situar la *Notícia de Catalunya*, de Jaume Vicens, publicada el 1954 i revisada el 1960. La *Aproximación a la historia de España* (1952) formava part també d'aquesta reflexió.

Notícia de Catalunya, que no va sortir amb el títol originari pensat, *Nosaltres els catalans*, era una introspecció històrica, en la qual cercava de fixar els elements constitutius de la nostra història: una terra de marca que funcionava com un passadís per al pas de mons geogràfics i culturals diversos, el

sentit social de la terra, el capital del treball, els grups dirigits, els factors religiosos i clericals; les il·lusions com el pactisme, l'organització territorial de caire confederal promoguda pels catalans en la seva experiència mediterrània medieval, l'actitud hispànica, i les dificultats, com la manca d'adaptació a l'estat modern (el minotaure), les revolucions i les contradiccions psicològiques, entre les quals destacava el joc entre el "seny" i la "rauxa". *Notícia de Catalunya* esdevindria la inspiradora de Joan Fuster per al seu *Nosaltres els valencians* (1962), una rèplica també a uns plantejaments que Fuster considerava massa anclats en el Principat i que ell volia eixamplar.

De fet, tan aquesta obra, com els seus *Industrials polítics del segle XIX* (o *Els catalans en el segle XIX*, el títol que havia previst) formaven part del desig d'un historiador que volia donar al seu treball no sols una línia erudita, sinó de projecte civil. L'atenció als temes medievals havia estat, fins llavors, una constant dels historiadors catalans i de molts sectors catalanistes lletraferits. Vicens convidà a prestar interès als temes contemporanis i aquest era un fet significatiu, tan historiogràficament com intel·lectualment. Vicens es proposava d'impulsar la recerca contemporània com una eina per al coneixement i la comprensió del que havia passat a Catalunya en els dos darrers segles i els avatars que havien dut a la "guerra dels tres anys" com ell anomenava la darrera contesa civil. Però els seus interessos anaven més enllà; de la mateixa manera que Antoni de Campmany al segle XVIII havia anat al passat medieval, a les seves famoses *Memòries històriques*, per estimular un projecte econòmic ambiciós entre els catalans del divuit, Vicens volia alligonar els catalans del seu temps per a un nou impuls regenerador català i espanyol.

Els catalans, doncs, havien de trobar la seva nova vocació renovadora i transformadora. En particular, desitjaven renovar la visió política i social dels quadres més joves i oberts de la burgesia catalana. Ha estat subratllat, d'aquesta forma, el seu paper en la fundació, el 1958, del Club Comodín, nucli originari del Cercle d'Economia, amb la col·laboració de Josep Benet, agrupació d'empresaris i economistes

joves, entre els quals apareixerien Carles Ferrer i Salat, Ernest Lluch, Mas Cantí, Güell de Sentmenat, Armand Carabén, Molins, etc.

S'ha esmentat la seva relació amb els fets del Paranimf de la Universitat de Barcelona i la vaga dels tramvies del 1957, així com una presència cada cop més accentuada en els medis i en l'acció catalanista, els darrers anys de la seva vida. Ho palesaven, també, els nombrosos contactes a Catalunya

“Fou amb Jaume Vicens i Vives que els nous corrents historiogràfics europeus van entrar per la porta gran de la història de les terres catalanes.”

amb polítics de signe divers, amb l'Abat Escarré i amb militars, així com a Madrid, a part d'esdevenir un punt de referència de molts universitaris catalanistes i demòcrates. De fet, la seva activitat cívico-política reflectia els canvis intel·lectuals i de clima que s'estaven donant en diversos estrats de la societat catalana quan avançava la segona meitat de la dècada dels cinquanta i que prendrien una major amplitud als seixanta.

Jaume Vicens i Vives coincidí amb Ferrater Mora en el seu desig que Catalunya arribés "a ser una Suïssa activa, progressista i neta, tolerant i conductiva". A on es proposava anar i on l'haurien conduït els seus projectes restà estroncat amb la seva mort prematura. En la seva trajectòria Vicens havia esdevingut una figura catalana clau. Una de les conseqüències fou el seu apropament envers Ferran Soldevila, com es pot evidenciar a l'article que va dedicar a l'aparició dels primers volums de la *Historia de España* de Soldevila a la revista *Destino*, el 1954. Es donà un atansament i col·laboració mútua en projectes historiogràfics i temes històrics.

De fet, les posicions d'ambdós es complementaren aquests anys. La segona edició de la *Història de Catalunya* assumia diversos avanços de Vicens i, sens dubte, el títol i el contingut de l'obra *Història dels catalans* que Soldevila va dirigir reflectia influències de l'anterior.

Vicens estaria atent a tot el que succeïa en el conjunt català i es relacionaria amb historiadors del territori. El 1950 es produïa la primera reunió d'historiadors comarcals a Martorell, amb el nom d'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos del Penedès i la Conca d'Òdena, promoguda per Joan Mercader i Josep Iglésies i que el 1953, a Santes Creus, prendria el nom ja clàssic d'Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, sota l'impuls esmentat del geògraf i historiador Iglésies i una comissió permanent. Doncs bé, a Santes Creus, s'incorporaria el seminari d'història de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, dirigit per Vicens Vives.

Dissortadament, Jaume Vicens moria el 1960 i deixava un buit indubtable en la historiografia catalana i espanyola, així com a la Universitat de Barcelona, la qual perdria els seus col·laboradors i deixebles durant uns anys. No obstant això, noves figures prendrien el seu relleu en la historiografia i en els seus projectes civils. D'una altra banda els seus deixebles immediats, com Joan Reglà, Emili Giralt i Jordi Nadal, prosseguirien la seva obra renovadora i de noves recerques des de les universitats de València, l'Autònoma de Barcelona i la mateixa Universitat de Barcelona.

És indubtable que, amb el pas dels anys, s'han modificat molt els coneixements i les interpretacions de la història catalana des de la mort de Vicens, sobretot en el món contemporani. Però l'aportació cabdal de Vicens fou la renovació historiogràfica, l'obertura als corrents internacionals i l'esperit crític a l'hora de les interpretacions tant del nostre passat com del present. També el seu mestratge universitari, la promoció d'equips i projectes, inclosos els editorials, fou exemplar. En el terreny polític, la seva aportació a la història catalana i espanyola i les seves reflexions convidaven, d'una banda, a renovar el catalanisme i els intel·lectuals i historiadors espanyols a descentralitzar la seva visió de l'Estat, però,

de l'altra no deixava de fixar una línia que prosseguia el camí traçat per Prat de la Riba i Cambó. Es tractava de modernitzar i posar al dia el projecte nacional català i la seva inserció en una nova Espanya democràtica i plural. Sols que, com mostrava el seu llibre *Els catalans en el segle XIX* i fins i tot *Els trastàmars: segle XV*, el catalanisme havia d'integrar les classes populars, la classe obrera que havia tingut un dinamisme tan considerable en els segles XIX i XX. Per aquí deixaria una preocupació que molts recollirien i seguirien —historiadors i polítics— des de diversos ventalls a les dècades següents.

BIBLIOGRAFIA:

EDELVIVES.- *Historia de España. Primer grado.*- Zaragoza, Ed. Luís Vives, 1951.

BENET, JOSEP: *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 405.

COLL I ALENTORN, MIQUEL: "Els primers setanta-cinc anys de l'Institut d'Estudis Catalans", dintre de l'obra monogràfica dedicada a l'Institut per la Fundació Jaume I, Barcelona, 1981, p. 62-63.

PUJOL, ENRIC: *Ferran Soldevila. Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*, Catarroja-Barcelona, Afers, 1995.

La crítica de Vicens a la Història de Catalunya de Soldevila, que publicà el 1935 als *Estudis Universitaris Catalans*, XX, a Vicens i Vives, J.: *Obra dispersa. Catalunya abir i avui*, Barcelona, Vicens Vives, 1967, p. 314-320.

MUÑOZ I LLORET, JOSEP M.: *Jaume Vicens I Vives. Una biografia intel·lectual*, Barcelona, Edicions 62, p. 126-128; "Jaume Vicens Vives, historiador i polític", dintre de la *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 393-409.

BATLLE I GALLART, C./ FERRER MALLOL, M.T.: "Balanc de les activitats historiogràfiques referents a l'edat mitjana a la postguerra franquista", *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, novembre de 1978, p. 322.

S'ha citat sovint el seu article "Hacia una nueva burguesía" a *Destino* del 30 d'octubre de 1954, reproduït al segon volum de la seva *Obra dispersa*, p. 503-505, també, SANCHEZ SUAREZ, A.: *La burguesía catalana del siglo XIX en la obra de*

Jaume Vicens Vives, Bellaterra, “Manuscrits”, 3, maig de 1986, p. 41-75. També l’Epistolari de Jaume Vicens i els treballs de Josep M. Muñoz i Lloret esmentats. D’un altre costat, Albert Manent ha donat unes planes precises i encertades envers “l’altra vocació” de Vicens a la seva obra *El Molí de l’Ombra. Dietari polític i retrats, 1946-1975*, Barcelona, Edicions 62, 1986, p. 195-207.

TERMES, JOSEP: “La historiografia de la postguerra i la represa de Jaume Vicens Vives”, dintre de *La historiografia catalana*, Girona, “Quaderns del Cercle”, 1990, p. 42-43.

MANENT, ALBERT: *L’altra vocació de Jaume Vicens i Vives*, op. cit., p. 195-207.

MUÑOZ I LLORET, JOSEP M.: “Jaume Vicens Vives, historiador i polític”, op. cit., p. 407.

Així ho manifestava en una lletra Vicens a Josep Ferrater: CLARA, J./ CORNELLA, P./ MARINA, F./ SIMON, A.: *Epistolari de Jaume Vicens*, Girona, Quaderns del Cercle, 1994, p. 88.

VICENS VIVES, J.: Alrededor de la “Historia de España”, de F. Soldevila, *Destino*, 16 de gener de 1954.

COL·LECCIÓ REALITAT I TENSIONS

barcelonès d'edicions

DARRERS TÍTOLS COEDITATS AMB PÒRTIC

L’HOME DISLOCAT

Nicolas Grimaldi

L’ALTRA VIA DE LA SUBJECTIVITAT

*Sis estudis sobre el subjecte
i el dret natural al segle XVII*

Yves Charles Zarka

LES GANES D’APRENDRE

*Lectures, reflexions i experiències
d’un mestre*

Jordi Galí i Herrera

TEOLOGIA POLÍTICA DE PAU
Schmitt, Benjamin, Nietzsche, Freud

Jacob Taubes

2010 ANY VICENS VIVES

Actes coordinats per l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. Cada universitat o institució organitzarà una jornada de debat sobre alguna de les temàtiques estudiades per Jaume Vicens i Vives.

Universitat Pompeu Fabra (UPF). Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives

El naixement i la construcció de l'Estat modern

21 d'abril 2010 / 9:30h-20:00h

Universitat Oberta de Catalunya (UOC)

L'obra assagística de Jaume Vicens Vives

28 d'abril 2010 / 16:00h-20:00h.

Universitat de Barcelona (UB). Departament d'Història i Institucions Econòmiques - Centre d'Estudis Antoni de Capmany

Commemoración del centenario del nacimiento de Jaume Vicens Vives. La historia económica en España a debate

3 i 4 de juny 2010

Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona

L'activitat de Jaume Vicens Vives a l'Acadèmia

12 de juny (horari per confirmar)

CEHI - Universitat de Barcelona (UB)

Jaume Vicens Vives i els estudiants d'Història a la Universitat de postguerra

Juny 2010

Universitat de Girona (UdG). Centre de Recerca sobre Història Rural

Jaume Vicens Vives i els remences

Setembre 2010 (per confirmar dia)

Organització d'una Exposició sobre el fons bibliogràfic de Jaume Vicens i Vives

Setembre 2010 (per confirmar dia)

ESADE Business School - Universitat Ramon Llull (URL)

Dues reflexions a partir de Jaume Vicens Vives; Virtuts necessàries per a una societat comercial. Epistemologia de les ciències socials, narrativa i story telling.

28 d'octubre 2010 / 19:00h-21:00h

ESADE Fòrum – Universitat Ramon Llull (URL)

Càtedra de Lideratges i Programa Jaume Vicens Vives.

Llegat i vigència del pensament de Jaume Vicens Vives: les dimensions polítiques, socials i empresarials.

Octubre 2010

Universitat Internacional de Catalunya (UIC). Facultat de Ciències de la Comunicació.

L'activitat periodística de Jaume Vicens Vives

3 de novembre 2010 / 10:30h-13:30h

Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Dep. Història Moderna i Contemporània

Jornada de debat sobre Industrials i polítics de Jaume Vicens.

5 de novembre 2010

Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona

Barcelona en l'obra historiogràfica i en el pensament de Jaume Vicens Vives

Novembre de 2010

Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona - Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

La imatge històrica de Barcelona en l'obra de Jaume Vicens Vives

18 de novembre 2010 / 9:30h-20:00h

Universitat de València (UV). Facultat de Geografia i Història.

Vicens Vives: els mestratge dels seus deixebles a la UV

Novembre / Desembre (per confirmar)

La Universitat Catalana de Prada organitzarà, durant l'any 2010, actes acadèmics, cursos o seminaris dedicats a la figura de Jaume Vicens Vives.

L'ECONOMIA
CATALANA
I EL SEU FUTUR SEGONS
EL TERCER CONGRÉS
CATALANISTA

MIQUEL RUBIROLA I TORRENT

*Economista, escriptor
i exalcalde d'Arenys de Mar*

La crisi actual, d'arrels financeres
i de conseqüències generalitzades, no
ha d'amagar els problemes reals
que té Catalunya

El passat 23 de novembre del 2009 foren lliurats a l'Honorable President del Parlament de Catalunya senyor Ernest Benach, els Documents de síntesi i les Conclusions dels quatre àmbits de treball del Tercer Congrés Catalanista celebrat els anys 2008 i 2009. Aquests quatre àmbits foren:

- 1) Cultura i Llengua.
- 2) Societat i Valors.
- 3) Política.
- 4) Economia i Innovació.

L'Àmbit d'Economia i Innovació va ser tutelat pel Col·legi d'Economistes de Catalunya i vaig tenir el privilegi de poder coordinar les Ponències i les Comunicacions del Congrés. La síntesi d'aquests treballs, que ara es publica a *Relleu*, aplega les principals anàlisis i propostes per a l'economia catalana i el seu futur establertes en el Tercer Congrés Catalanista. He concretat aquestes anàlisis i propostes en vuit apartats, el darrer dels quals reproduïx les Conclusions de l'Àmbit d'Economia i Innovació.

I.- ESTALVI I SISTEMA FINANCER. EL PAPER DE LES CAIXES D'ESTALVI CATALANES

És oportú recordar que fins a l'anunci de fusions entre caixes d'estalvi hi havia un model català de caixes, model que no tenia cap altra comunitat autònoma de l'Estat. Teníem deu caixes: la primera, "La Caixa", és la més gran d'Europa; la segona –la Caixa de Catalunya– és de volum mitjà i les altres vuit són relativament petites. I cal destacar que les ciutats que tenen una caixa pròpia –Barcelona, Girona, Tarragona, Terrassa, Sabadell, Mataró, Manlleu, Manresa i Vilafranca– són ciutats que compten amb uns actius que altres ciutats no tenen: personal financer qualificat i una obra social a la vista de tothom. Les caixes han jugat un paper fonamental a les comarques on actuen.

El caràcter territorial que tenien abans les caixes s'ha transformat, en poder obrir oficines fora de la Comunitat. De fet, totes les caixes catalanes menys una tenen oficines fora de Catalunya i la presència

de les caixes no catalanes a Catalunya és important. Aquesta situació crea situacions noves. Per exemple: La Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona té el 50% dels dipòsits i possiblement el 50% dels crèdits i actius fora de Catalunya, de manera que té una important participació no catalana en el seu consell de representants dels impositors.

La naturalesa no mercantil de les caixes ha fet que desapareguessin a gairebé tot Europa i que es transformessin en societats mercantils, en societats anònimes. És important que això no s'esdevingui a Catalunya atès el paper fonamental que suposen per l'aplicació de l'estalvi intern al nostre país. Com diu Francesc Cabana –el nostre millor especialista en caixes d'estalvi catalanes– "l'ensorrada de Wall Street del passat setembre del 2008 ha reforçat la convicció que cal introduir principis ètics en el comportament econòmic financer, principis que les caixes poden aplicar més fàcilment que els bancs pel fet que els directius de les caixes no poden transmetre als seus familiars el patrimoni de l'entitat ja que no es seu".

És imprescindible evitar la politització de les caixes. A Catalunya totes les caixes catalanes són privades, però n'hi ha tres que tenen una participació pública en els òrgans executius, en haver estat fundades per les Diputacions provincials: la de Catalunya, la de Girona i la de Tarragona. A les altres, hi ha membres del Consell General que són representants dels municipis i dels consells comarcals on actuen, però amb poca capacitat decisòria. És important remarcar que ni sota els governs de CiU, ni del PSC – ERC – ICV, no hi ha hagut intervenció directa del govern de la Generalitat en la gestió de les caixes. L'única decisió política adoptada és que un 7% dels fons que formen l'obra social de cada caixa van a parar a un conveni de les caixes amb la Generalitat, la qual té capacitat de destinar-los a les obres que cregui convenient.

Els beneficis de les caixes es destinen, primer, a augmentar els fons propis –aquí el paper del Banc d'Espanya és important–, mentre que la resta, la poden destinar a Obra Social. L'any 2008, el benefici de les caixes ha baixat i també l'aplicació a l'Obra Social, amb l'excepció de "La Caixa", que va man-

tenir els 500 milions d'euros de l'any anterior.

La Generalitat de Catalunya té competència sobre les caixes amb domicili a Catalunya. La creació del Fons de Reordenació Bancària (FROB) que permet al govern espanyol una intervenció, a través del Banc d'Espanya, en les caixes d'estalvi catalanes no prevista a l'Estatut d'Autonomia del 2006, ha creat una inquietud a la societat catalana. Si l'administració central actua amb discrecionalitat política, estarà recuperant poders que ara, per via estatutària i constitucional, no té. Hom ha parlat d'una nova LOAPA financera.

L'altra qüestió transcendental és el procés de fusió iniciat des de les pròpies Caixes d'Estalvi Catalanes. Les caixes d'estalvi tenen una funció molt important lligada al territori que justifica moltes de les coses que fan i que poden quedar desvirtuades amb les fusions proposades: la proximitat amb els dipositants, la confiança que generen i tot el que dur a terme l'obra social. Això, que és fonamental, pot quedar diluït o tergiversat en les fusions inicialment aprovades pel consells d'administració.

Alhora, el coneixement directe que les Caixes d'estalvi tenen de les empreses en el seu territori, es pot perdre per raó de les fusions. Pot no haver-hi millor finançament per a les empreses, sinó majors complicacions al moment d'obtenir crèdits. No hem d'oblidar que la grandària, la major dimensió que s'obté amb les fusions, no garanteix per si sola ni la solvència ni la funció institucional i creditícia de les caixes d'estalvi. De fet, hi ha moltes caixes d'estalvi catalanes que són petites de dimensió, però estan ben arrelades al territori i tenen un bon nivell de solvència.

L'altre motiu de preocupació a la societat catalana, en el moment de redactar aquest article a finals de 2009, és el problema de la futura convivència institucional entre caixes d'estalvi de fundació privada amb caixes d'estalvi de fundació pública que foren creades per les Diputacions.

El govern de la Generalitat hauria de liderar urgentment un diàleg amb les caixes d'estalvi catalanes, a fi d'evitar danys irreversibles per a l'economia catalana i les seves empreses. Alhora, el govern de la Generalitat haurà de negociar amb el govern

de l'Estat la modificació del decret de creació del FROB i presentar un recurs al Tribunal Constitucional. En l'àmbit institucional català, el Consell de Garanties Estatutàries ja ha assenyalat la inconstitucionalitat i la vulneració de diversos articles de l'Estatut d'autonomia de Catalunya del 2006 que fa el Decret de creació del FROB.

2.- EL FRACÀS PER A CATALUNYA DEL NOU ACORD DE FINANÇAMENT AUTONÒMIC

Com és sabut, el 15 de juliol del 2009, el govern de la Generalitat de Catalunya i vuit governs més de comunitats autònomes amb president socialista van acceptar, a Madrid, un acord que determina allò que passarà a Catalunya i a catorze comunitats autònomes més, així com a Ceuta i a Melilla, en matèria de finançament públic. L'acord adoptat a Madrid ha motivat moltes discussions públiques i té una gran transcendència pel que fa al finançament de la Generalitat i el futur polític i econòmic del nostre país.

Malauradament, l'acord de Madrid incompleix l'article 210.1 de l'Estatut del 2006, que diu amb claredat: "La Comissió Mixta d'Afers Econòmics i Fiscals Estat - Generalitat és l'òrgan bilateral de relació amb l'Administració de l'Estat i la Generalitat en l'àmbit del finançament autonòmic. Li correspon la concreció, l'aplicació, l'actualització i el seguiment del sistema de finançament, i també la canalització del conjunt de relacions fiscals i financeres de la Generalitat i l'Estat". No hi ha hagut un acord en el si de la Comissió Mixta Estat - Generalitat, sinó una decisió al Consell de Política Fiscal i Financera de Madrid, que aplega totes les comunitats autònomes.

L'article 206.5 de l'Estatut diu que el lloc que ocupa Catalunya en el rànquing de recursos per càpita abans de l'anivellament que fa l'Estat entre comunitats riques i pobres ha de ser el mateix que el que ocupi en el rànquing de recursos per càpita que s'obtenen del finançament autonòmic, després de l'anivellament que fa l'Estat. L'obligació que aquest article de l'Estatut imposa a l'Estat és per corregir

una gran injustícia: l'any 2006 Catalunya va ser la tercera en recaptació per càpita de tributs del sistema de finançament, mentre que després de la redistribució que fa l'Estat, Catalunya ocupava l'onzè lloc en recursos obtinguts.

L'acord de finançament acceptat pel govern de la Generalitat no té en compte aquesta obligació de l'Estatut del 2006. És un gran cinisme dir que una dificultat d'interpretació d'aquest article 206.5 de l'Estatut entre recursos per càpita i renda per càpita ha impedit aplicar un principi ben clar, que no busca cap altra cosa que mantenir un mateix ordre en el rànquing abans i després de la redistribució de recursos. És allò que l'Estatut anomena "principi d'ordinalitat".

L'Estatut del 2006, en el seu article 206.6, obliga l'Estat a tenir en compte uns fets diferencials: la població catalana en risc d'exclusió, el percentatge de població immigrant a Catalunya, el cost de la vida a Catalunya i l'esforç fiscal de cada comunitat autònoma. Això és lògic que sigui així perquè el cost de la vida és més alt a Catalunya (per comprar el mateix es necessiten més diners a Catalunya que a Extremadura, per exemple); el pes de la població immigrant és molt significatiu a casa nostra; hi ha més risc d'exclusió social entre els ciutadans a les societats més riques; i, Catalunya fa un esforç fiscal enorme que no és compartit per altres comunitats de l'Estat que podrien fer-ho i no ho fan. Aquests indicadors de l'Estatut d'obligat compliment no s'han aplicat en el nou acord de finançament i Catalunya pot sortir un altre cop discriminada.

El govern de la Generalitat ha acceptat que s'apliquin altres indicadors (població ponderada per dispersió, envelliment, insularitat, superfície, persones en edat escolar i densitat), indicadors que beneficien clarament altres comunitats. Si bé és cert que en el nou acord es té en compte la població real de cada any, cosa que fins ara no era així, aquest guany és insuficient per atendre les necessitats dels serveis públics a Catalunya, pel fet que no es tenen en compte els indicadors bàsics establerts a l'Estatut del 2006. Malauradament, en el document aprovat no hi ha cap referència a l'esforç fiscal que altres comunitats és imprescindible que facin per establir

l'anivellament entre comunitats autònomes i Catalunya pugui mantenir l'ordinalitat.

Segons l'Estatut del 2006, l'Estat tenia un termini màxim de dos anys per concretar de manera precisa el nou finançament (és a dir, del juny del 2006 al juny del 2008), i s'establia un termini màxim de tres anys per aplicar gradualment el nou finançament, és a dir, no més tard del juny del 2011. L'acord entre l'Estat, la Generalitat i les comunitats autònomes ha arribat el juliol del 2009, un any més tard

“Si l'administració central actua amb discrecionalitat política, estarà recuperant poders que ara, per via estatuària i constitucional, no té. Hom ha parlat d'una nova LOAPA financera.”

del límit màxim establert, i el termini d'aplicació es trasllada al 2012, pel fet que s'aplica en quatre anys i no en tres.

La importància d'aquests retards té relació amb el fet que en un any, concretament el 2008, la Generalitat ha gastat més del que ha ingressat per valor de 4.800 milions d'euros (dèficit pressupostari) i amb el fet que en el mateix any Catalunya haurà experimentat un altre dèficit fiscal molt important, de l'ordre dels 18.000 milions d'euros, segons el Departament d'Economia i Finances de la Generalitat, dèficits que el nou model de finançament no podrà compensar perquè començarà a aplicar-se el 2009.

Una altra qüestió també important a l'hora de valorar l'impacte negatiu del retard és que 1 euro d'un any val menys diners l'any següent quan la inflació és positiva i, per tant, fa variar el valor de les xifres. És evident que els 3.500-3.800 milions d'euros que la Cambra de Comerç de Barcelona va calcular que

Catalunya hauria de rebre de quantitat mínima suplementària el 2006, segons els criteris de l'Estatut, tenen molt més valor econòmic, són més diners, l'any 2006 que els mateixos 3.800 milions d'euros que el govern de la Generalitat diu que Catalunya rebrà el 2012 (ERC, 3.855 milions; PSC, una forquilla entre 3.650 i 4.028 milions). Remarquem que el text de la Cambra diu textualment: "L'aplicació del nou model de finançament que estableix l'EAC (l'Estatut d'Autonomia de Catalunya) s'estima entre 3.500 i 3.800 milions d'euros del 2006." És ben clar que l'any 2006 no és l'any 2012, sis anys després.

Com en els altres acords de finançament aprovats, el del 1993 amb el PSOE, i els del 1996 i el 2001 amb el PP, també el nou acord del 2009 aportarà més possibilitat d'ingrés per a la Generalitat. Tanmateix, el nou acord del 2009 s'ha establert sobre la base de l'Estatut del 2006, que en matèria de finançament de la Generalitat és molt més explícit i clar que l'anterior Estatut del 1979, en relació amb el qual es van negociar els acords de 1993, 1996 i 2001.

El gran problema del nou acord de finançament acceptat pel govern de la Generalitat a Madrid és que el document oficial de 76 pàgines del govern de l'Estat no concreta cap quantitat de diners per a Ca-

pressupostos generals de l'Estat de cada any. Tampoc no sabem si les quantitats que finalment es consignin en els pressupostos amb la finalitat de concretar l'import destinat al finançament autonòmic s'obtidran reduint altres partides del pressupost, o bé augmentant els impostos o generant més endeutament i dèficit públic. El document del nou acord no diu res d'aquesta qüestió tan important.

En resum, la manca d'obligacions concretes de l'Estat respecte a Catalunya fan estèril el debat sobre les quantitats de diners que tindrà o no la Generalitat de Catalunya els propers anys. Hom pot formular els escenaris de creixement que hom desitgi per al 2012 i fer les hipòtesis tècniques que s'escaigui per intentar concretar els diners que hom preveu que tindrà la Generalitat el 2009, el 2010, el 2011 i el 2012. Com ha dit Òmnium Cultural, en el seu comunicat oficial amb data de 22 de juliol del 2009, en el nou acord de finançament "queden en l'ambigüitat: el grau de participació final sobre la totalitat de recursos consolidables, l'ordinalitat efectiva després d'aplicar el sistema en el seu conjunt, el finançament dels serveis específics de la Generalitat, la capacitat fiscal en un context de crisi econòmica com el que estem vivint, la reducció efectiva de l'espeli

“El problema del nou acord de finançament acceptat pel govern de la Generalitat a Madrid és que el document oficial de 76 pàgines del govern de l'Estat no concreta cap quantitat de diners per a Catalunya.”

talunya. Tampoc no obliga l'Estat a cap transferència concreta de diners per a totes les comunitats autònomes el 2011 i el 2012. El document diu que l'Estat aportarà el 2009 una quantia global de l'ordre de 5.500 milions d'euros per a totes les comunitats autònomes i el 2010 un xifra lleugerament superior als 6.000 milions. No hi ha cap xifra ni cap compromís per al 2011 i el 2012. Les quantitats per a aquells anys les establirà el govern de Madrid que tingui el poder polític per fer-ho i que sigui capaç d'aprovar els

fiscal de Catalunya, que sempre s'expressa equivocadament com a solidaritat, les necessitats específiques de la immigració en l'índex de població, etc. D'altra banda, l'asimetria i la bilateralitat continuen essent un eufemisme.”

D'acord amb el que s'ha exposat, no és possible afirmar de cap manera, com ha fet el govern de la Generalitat, en anuncis pagats als mitjans de comunicació i en nombroses rodes de premsa dels dirigents polítics del tripartit, que el nou finançament

per a Catalunya “desenvolupa l'Estatut en la seva potencialitat”; “és un acord bilateral Generalitat-Estat”; “és just per a Catalunya”; “és transparent”, i “és estable” perquè perdurarà en el temps. Tots els analistes independents i competents, que són molts, més enllà del que diu la propaganda política, coincideixen a afirmar que el nou acord de finançament comportarà inevitablement uns anys de comprovacions i anàlisis pel que fa a les conseqüències que realment es derivaran per a la societat catalana. En contra del que diu el govern, la problemàtica carpeta del finançament de la Generalitat de Catalunya no està tancada: malauradament, està més oberta que mai.

3.- ELS EFECTES NEGATius DEL DÈFICIT FISCAL DE CATALUNYA AMB ESPANYA NO RESOLT AMB EL NOU SISTEMA DE FINANÇAMENT AUTONÒMIC

Segons dades oficials publicades, Catalunya ha lliurat cada any a l'Estat espanyol, sense cap contrapartida, al voltant del 9% -10% de la seva riquesa (producte interior brut). És a dir, la quantia dels impostos que hem pagat els catalans i que hem lliurat a l'Estat espanyol ha estat superior en uns 18.000 milions - 20.000 milions d'euros anuals a tota la despesa pública efectuada a Catalunya, tant a través de la Generalitat com de les inversions directes efectuades per l'Estat. Formar part de l'Estat espanyol costa 8.100 euros anuals a cada llar catalana i 2.700 euros anuals a cada català. Aquest cost és resultat del que s'anomena “el dèficit fiscal”, el qual a Espanya es produeix en base a una injustificada i falsa “solidaritat” de les zones més “riques” d'un territori respecte a les més “pobres”. Amb el greuge, a més, que el País Basc i Navarra, les més riques de l'Estat, estan exemptes d'aquesta “solidaritat”.

Allò que s'ha esdevingut a Espanya i que ha perjudicat molt a Catalunya és que el dèficit fiscal que patim és més del doble del que a Europa aporten les zones més riques, on de cap manera la solidaritat pot superar el 4% del producte interior brut d'una zona que és més rica que les altres. A més, no hi ha cap lloc a Europa, cosa que sí passa a Espanya, que zones de l'Estat que estan per damunt

de la mitjana en renda per habitant rebin diners en concepte de solidaritat, i que zones que estan per sota de la mitjana en despesa pública per càpita aportin diners sense contrapartides, com és el que passa a Catalunya.

Com molt bé han assenyalat molts economistes –entre ells la Dra. Elisenda Paluzie, Degana de la Facultat d'Economia de la Universitat de Barcelona, en una destacada ponència al Tercer Congrés Catalanista– per culpa del dèficit fiscal els nostres serveis i bens públics de caràcter social com ara l'educació, la sanitat i els serveis socials i moltes de les nostres infraestructures i equipaments públics, estan sense els recursos necessaris imprescindibles. En l'àmbit educatiu, Catalunya dedica una despesa pública del 3,4% de producte interior brut, segons les darreres dades del 2005, mentre que a la Unió Europea la mitjana se situa en el 5%. En sanitat, la despesa pública a Catalunya és el 4,2% del PIB, mentre que a la Unió Europea la mitjana és del 6,1%. Si tenim en compte que la sanitat i l'educació suposen gairebé la meitat del pressupost de la Generalitat, tenim un indicador clar de com la manca de finançament es correspon amb un nivell de despesa inferior al de la Unió Europea, i per tant molt més baix al de països amb nivell de renda similar.

Tots els experts en finançament públic indiquen que el nostre dèficit fiscal és insostenible i és injust. Per això, entre altres raons, es va aprovar un nou Estatut d'Autonomia, el del 2006 que va establir un nou marc legal d'obligat acompliment per part del govern de l'Estat i el de la Generalitat.

Segons el Departament d'Economia i Finances de la Generalitat de Catalunya el resultat del nou finançament aportarà uns ingressos, els quals és obligat de comparar amb el dèficit fiscal de Catalunya i amb el propi dèficit públic de la Generalitat. Les xifres que s'esmenten a continuació són resultats i estimacions fetes pel propi Departament d'Economia i Finances; estan expressades en euros constants del 2009 i les xifres d'ingressos depenen de l'índex de variació dels ingressos tributaris de l'Estat. Quan el govern català diu que la Generalitat ingressarà 4.028M € el 2012 això es produirà si augmenta l'índex de recaptació un 3% i és en euros

ANY	INCREMENT DE DINERS QUE OBTINDRÀ LA GENERALITAT DE CATALUNYA AMB EL NOU ACORD 2009	DÈFICIT FISCAL DE CATALUNYA	DÈFICIT PÚBLIC DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
2008	0 €	18.000M €	4.800M €
2009	2.151M € €	20.000M €	5.000M €
2010	2.613M €	-	6.300M €
2011	3.013M € - 3.196M €	-	-
2012	3.687M € - 4.012M €	-	-

Nou acord de finançament autònom i dèficits de la Generalitat.

del 2009 cosa que vol dir que amb la inflació valdrà menys el 2012.

Una anàlisi comparada de les xifres anteriors, expressades en el quadre, palesa sense cap possibilitat de dubte que el nou acord de finançament defensat pel govern de la Generalitat no compensa de cap manera el dèficit fiscal que pateix Catalunya. És evident que la Generalitat no tindrà els diners imprescindibles que es necessiten per a sanitat, educació, serveis socials, equipaments, infraestructures i serveis públics en general.

L'Estatut del 2006 va establir, també, que per a compensar el dèficit fiscal que pateix Catalunya, l'Estat ha d'invertir directament en infraestructures molt més del que ha fet fins ara. Ha estat un escàndol majúscul de la democràcia el fet que l'import de la inversió directa de l'Estat a Catalunya sempre ha estat pressupostada molt per sota del nostre producte interior brut; i, a més, només una part d'allò que s'havia pressupostat s'ha concretat en inversions realment efectuades. Els anys 2006, 2007 i 2008, l'Estat espanyol no ha complert amb allò que diu la disposició addicional tercera de l'Estatut que obliga a què la inversió de l'Estat a Catalunya en infraestructures per un període de set anys sigui equivalent al pes del producte interior brut de Catalunya.

4.- LA VIABILITAT ECONÒMICA DE LA INDEPENDÈNCIA POLÍTICA DE CATALUNYA

Si Catalunya tingués un Estat polític propi, el dèficit fiscal que patim no existiria i, per tant, són molts els recursos financers que podríem destinar a l'economia del nostre país. Si bé, com és lògic, caldria atendre unes noves despeses específiques, com ara ambaixades, consolats i, tal vegada, un exèrcit propi (sic).

Si no tinguéssim dèficit fiscal, i tinguéssim aquestes despeses d'Estat, calculades entre el 2 i el 3% del nostre producte interior brut, podríem incrementar entre un 6 i un 7% el nostre producte interior brut i la nostra riquesa, sense canviar cap altra cosa que la nostra condició de membres de l'Estat espanyol. En el benentès, però, que és imprescindible i convenient tenir l'euro com a moneda pròpia i ser membres de ple dret de la Unió Europea.

A diferència d'ara, amb un Estat propi, el Parlament de Catalunya podria legislar sobre importants aspectes de l'economia catalana i del model de producció i de societat. Ara moltes d'aquestes qüestions transcendents són competència del Congrés de Diputats i del Senat, a Madrid. El fet de la globalització econòmica i social, que ha tret competències als estats-nació i la necessària supeditació a la Unió

Europea, no desdiuen el fet que Catalunya, amb Estat propi, podria prendre decisions des del seu marc de necessitats i interessos.

Així mateix, amb un Estat polític propi, el govern de la Generalitat podria aplicar mesures de política econòmica tenint Catalunya com a prioritat, sense haver de compartir i exercir competències amb l'Estat espanyol. Les prioritats d'inversions i despeses en matèria de recerca i desenvolupament, i les quatres i –identitat (de marca i producte), innovació (científica i tecnològica), impacte (mediambiental) i infraestructures (ferrocarrils, carreteres, ports, aeroports, energia)– es podrien definir amb claredat des de l'Estat propi. Per exemple, una política econòmica com la de fomentar l'Eix Mediterrani i, alhora, afermar Catalunya com a porta logística d'Àsia, és evident que es podria fer amb un Estat propi i difícilment es farà des d'Espanya.

Quan es parla de les possibles conseqüències negatives per a l'economia catalana d'una independència política de Catalunya, hom esmenta sempre

“A diferència d'ara, amb un Estat propi, el Parlament de Catalunya podria legislar sobre importants aspectes de l'economia catalana i del model de producció i de societat.”

el tema de la importància del mercat espanyol per a l'economia catalana. Cal tenir en compte, en primer lloc, que l'economia catalana s'ha obert al món i és competitiva, malgrat la crisi, en molts mercats globals, fora d'Espanya. Avui Catalunya ven a Espanya un 35% de la seva producció i hi compra un 25%. Si, en cas de ser realitat la independència política de Catalunya, hom intentés fer un boicot a l'economia

catalana des d'Espanya, tal vegada això fóra possible per a determinats productes, com ara el cava, però difícilment podria reeixir en tots els productes i serveis catalans, i menys d'una manera permanent, de llarga durada. Els espanyols, a més de la qüestió racional de comprar al millor preu i qualitat béns i serveis, vinguin d'on vinguin, també estan obligats a fer els seus números pel fet de les compres catalanes a productes i serveis espanyols.

L'Àmbit d'Economia i Innovació del Congrés va debatre en una ponència basant-se en un llibre del Catedràtic Emèrit de la Universitat de Barcelona, Sr. Jacint Ros Hombravella –*Més val sols... La viabilitat econòmica de la independència de Catalunya* (Dèria Editors i La Magrana, març 2009). Es tracta d'un llibre amb rigor acadèmic; basat en xifres solvents i anàlisis empíriques i fonamentat en conceptes teórico-doctrinals plausibles. El llibre del professor Ros exposa que les 400.000 empreses catalanes existents tenen, malgrat tot, una base prou sòlida i de futur que la crisi actual pot malmetre, però no anorrear. “Comptant amb la nostra demanda interna (40% del producte interior brut català en béns i serveis), mantindriem els mercats fora i després els eixamplariem, per la creació previsible de la demanda espanyola. Però cada vegada exportaríem més béns –productes i serveis (per exemple, turisme)”.

Un altre avantatge econòmic de la independència política és que Catalunya podria establir una política econòmica pròpia en matèries decisives, com ara la política fiscal i d'assegurances socials, la política pressupostària, la política industrial; la política financera, la política d'immigració, i capgirar a favor nostre la gestió dels aeroports catalans, el Prat i d'altres; dels ports o de Renfe, així com modificar el paper dels organismes reguladors espanyols, com ara la Comissió Nacional Espanyola de l'Energia o la de Telecomunicacions.

Un dels mèrits principals del llibre del professor Ros és haver explicat amb arguments sòlids com allò que s'acorda des de l'Estat espanyol no coincideix amb els interessos prioritaris que té l'economia catalana: “L'economia catalana pateix el fet d'estar subordinada a una política econòmica que homoge-

neïtza les decisions a tot el territori espanyol. Les polítiques econòmiques aplicades limiten les nostres potencialitats, sobretot perquè els seus criteris no s'adapten a les nostres necessitats i les característiques econòmiques de la nostra empresa”.

El llibre del professor Jacint Ros Hombravella defensa, amb dades i arguments, que “tenim una economia forta, diversificada i amb potencial, capaç de sobreviure per les seves pròpies forces”. La independència política de Catalunya no ha de suposar, doncs, un dany a l'economia catalana, ans al contrari. La nova Constitució política catalana ha de garantir que Catalunya sigui un Estat d'Europa, democràtic i social, respectuós amb la llibertat d'empresa, amb garanties pel treball i amb l'euro com a moneda pròpia.

5.- LA VOLUNTAT POLÍTICA I DE LA SOCIETAT CIVIL CATALANA EN L'ÀMBIT DE L'EUROREGIÓ

El doctor Carles Gasòliba, en la seva ponència presentada al Tercer Congrés Catalanista, va recordar que des de la nostra integració a la Unió Europea, fa vint-i-tres anys, els governs catalans, amb el suport d'una societat i una opinió pública molt favorable a la plena inserció de Catalunya en la realitat europea, varen desplegar una intensa activitat per situar-se en tots aquells àmbits d'interès per a Catalunya en la Comunitat Econòmica Europea d'aleshores. Aquesta activitat fa agafar cos en les institucions europees, en els àmbits de decisió en afers europeus dels Estats-membre, especialment de l'espanyol i en el que tenia més a l'abast, el regional-nacional. En particular a l'Euroregió, institució oficial de la Unió, i a l'Euroregió de l'Arc Mediterrani (Euram).

L'Euroregió i a l'Euram mantenen un comú denominador, en coincidir alguns dels països que les integren i també pel fet que, donada la seva dimensió mediterrània, hi ha un lideratge natural de Catalunya, sobre la base de la gran capital de Barcelona, la qual li permet aspirar a articular un paper clau en la Mediterrània Nord-Occidental. Tenim reconegut aquest paper a tota la Mediterrània amb l'establiment del Secretariat Permanent de la Unió

per la Mediterrània a Barcelona, que ha nascut del treball de l'Institut Europeu per la Mediterrània, l'origen del qual, al seu torn, cal cercar-lo en l'Institut d'Estudis Mediterranis, creat precisament per impulsar la política mediterrània des de Catalunya. Una creació, cal remarcar-ho, anterior fins i tot a la reunió del Consell Europeu a Barcelona el 1995 que, sota presidència espanyola de la Unió, fixà la política mediterrània d'aquesta impulsant el conegut “Procés de Barcelona”.

En els anys vuitanta tant el govern català com l'Ajuntament de Barcelona promogueren les relacions amb Montpeller i Tolosa de Llenguadoc, amb la finalitat de crear una àrea de desenvolupament basada en la complementarietat de les seves economies i en el potencial logístic i de comunicacions que, ben aprofitats i potenciats, portarien a consolidar una zona molt destacada de la Unió Europea (l'Arc mediterrani). El fort pes de l'economia catalana, amb el port de Barcelona, l'aeroport internacional i també activitats productives més tradicionals, es complementava i es complementa amb l'especialització de Tolosa en l'aeronàutica, i de Montpeller en la biotecnologia, amb activitats de recerca i desenvolupament i innovació tecnològica força avançades i capdavanteres internacionalment.

La voluntat política de consolidar aquest àrea portà a la creació d'una euroregió oficial amb seu a Perpinyà formada per Catalunya, Llenguadoc-Rosselló i Migdia-Pirineus, ampliada el 2004 amb Aragó i les Illes Balears, amb uns objectius programàtics establerts a la declaració “L'Euroregió, un futur compartit”. En aquesta declaració es destaca els interessos comuns en les següent àrees: el desenvolupament d'infraestructures i comunicacions, les activitats de recerca i innovació tecnològica, les afinitats culturals i històriques i les activitats relacionades en el medi ambient, el turisme i la preservació del patrimoni natural i cultural. A més a més, es posava de relleu la seva posició estratègica en relació amb altres eixos com els de l'Ebre, Garona i Roine.

La creació d'aquest àmbit europeu transfronterer ha estat positiva i plena de potencialitats, però fins ara les realitzacions han estat migrades i ben li-

Així mateix, amb un Estat polític propi, el govern de la Generalitat podria aplicar mesures de política econòmica tenint Catalunya com a prioritat, sense haver de compartir i exercir competències amb l'Estat espanyol.

mitades, si les considerem en relació amb les expectatives creades. La pertinença a dos estats fortament centralitzats no és un factor aliè a aquest estat de la qüestió, com es constata en relació a projectes com el TGV o el transvasament del Roine.

Malgrat tot, existeix una iniciativa, encapçalada per l'Institut d'Economia i Empresa Ignasi Villalonga, que busca impulsar de manera molt ambiciosa l'Euroregió de l'Arc Mediterrani. També es dona una potent iniciativa de la societat civil, que promou projectes d'interès comú a Catalunya, Illes Balears, Llenguadoc-Rosselló i País Valencià, demostrant la potencialitat d'aquesta realitat en l'Arc Mediterrani, així com l'interès d'actuar conjuntament per aprofitar les seves potencialitats. En definitiva, es fomenta un procés que, des de l'interès privat de la societat civil hauria d'anar a l'àmbit polític, el qual hauria d'assumir el fet com una realitat també política en els respectius Estats i evidentment també a nivell europeu.

La identitat econòmica i el seu pes a escala europea es pot analitzar gràcies al valuós Observatori Estadístic de l'EURAM i també en les Notes del govern català sobre l'Euroregió. Tots els territoris integrants en un o altre Estat, amb l'excepció de Llenguadoc-Rosselló, tenen una mitjana de renda per càpita superior a la mitjana europea. El pes és certament molt destacat en relació al conjunt de l'economia de l'Estat espanyol, amb una aportació significativa de les indústries manufactureres, de les activitats d'exportació, de l'activitat turística i de l'agricultura i activitats relacionades –la qual presenta una elevada productivitat que, per alguns productes d'indústria alimentària, està clarament internacionalitzada.

6.- LA TRANSCENDÈNCIA DE L'EUROREGIÓ DE L'ARC MEDITERRANI (EURAM) PEL FUTUR DE L'ECONOMIA CATALANA.

Des de Catalunya s'ha defensat els darrers anys que l'eix Barcelona-València i la seva àrea d'influència immediata, en especial les Illes Balears i el Rosselló, presenta condicions que permeten dis-

senyar una gran regió de base econòmica –l'Euram– que, dins d'Europa però també en el context mundial, jugui un paper important, no perifèric ni subordinat. Des d'aquesta perspectiva, aquesta regió i la seva àrea d'influència es configura com una

“Hem de tenir present que viure bé implica una sèrie de costos i l'assumpció d'uns riscos, els quals moltes vegades han estat causa per no tirar endavant projectes infraestructurals vitals per al futur de Catalunya.”

de les grans àrees de base econòmica europees amb un model propi de producció i amb possibilitats de fer de contrapès a la gran àrea de nord d'Europa.

Com molt bé ha explicat el Degà del Col·legi d'Economistes, Sr. Joan B. Casas en el seu llibre *L'EURAM: centre o perifèria? Una perspectiva econòmica*, escrit amb la col·laboració de Patrícia Crespo (Editorial Tres i Quatre, juny del 2009), les relacions internes entre el territori Euram permeten afirmar:

- La notable dependència de les Illes Balears cap a la resta de l'Euram, en bona part provocada per la seva situació d'insularitat i per tenir una economia molt més fonamentada en el sector serveis, amb una participació d'aquest sector molt més alta que a la resta del territori de l'Euram;

- La important relació comercial entre els dos eixos bàsics de l'Euram, el País Valencià i Catalunya. Efectivament, pot afirmar-se que per a Catalunya el primer client i el principal proveïdor és el

País Valencià (en els darrers anys a poca distància, pel que fa a les vendes, d'Aragó). Al País Valencià es repeteix la situació i Catalunya es converteix amb distància en el seu primer client i proveïdor. En aquest cas, la intensitat de les relacions comercials és tan notable que, dins el comerç interregional del conjunt de l'Estat, el País Valencià quasi triplica les importacions que fa de Catalunya amb relació a les de Madrid i supera en més del doble les exportacions. De fet, el segon mercat del País Valencià és Andalusia i el tercer, la regió de Múrcia.

Hi ha un conjunt d'accions concretes a emprendre en el marc de l'Euram que englobarien, amb intensitat diferent, administracions, sectors empresarials i professionals, universitats, hospitals, parcs científics i centres de recerca. Cal:

- Potenciar l'Euram com a "bioregió" i, en concret, la biotecnologia i la biomedicina com a sectors emergents (cèl·lules mare, teràpia genètica, diagnòstic molecular i altres).

- Focalitzar el sector de la sanitat, entès com a sector econòmic, aprofitant-ne les potencialitats (recerca, formació, extensió de serveis, etc.);

- Impulsar el sector químicofarmacèutic i el seu potencial de recerca.

- Crear centres de tecnologia avançada (el sincrótron seria un bon exemple).

- Aprofitar les possibilitats logístiques de l'Euram.

- Optimitzar la notable xarxa universitària de l'Euram per potenciar la relació entre empresa i universitat, així com les iniciatives empresarials que sorgissin a l'empara dels centres universitaris, especialment en l'àmbit de la tecnologia (les conegudes spin-off).

- Donar suport als sectors tradicionals de l'economia de l'Euram, tecnològicament preparats i exportadors, dins el procés cap al seu gran repte. que és la presència i penetració en els grans mercats internacionals dels països emergents i, per tant, amb més capacitat de demanda. Cal tenir present que, actualment, l'exportació es concentra majoritàriament en països econòmicament sòlids, com les de la Unió Europea, però amb taxes de creixement molt moderades.

- Analitzar els clústers que presenten problemes d'adaptació, estudiant-ne les possibilitats reals de subsistència. Establir polítiques fiscals, financeres, tecnològiques, de cooperació en les diverses fases de producció i màrqueting, que facilitin l'adaptació competitiva.

Les empreses de l'Euram es troben en una cruïlla històrica. Per una banda, han tingut, fins ara, forteses importants (solidesa financera, rendibilitat, localització geogràfica, etc.) i també febleses greus (relaxament innovador, dèficits de formació, manca d'orientació al mercat, insuficient inversió en intangibles com ara marques o disseny, manca d'internacionalització, dèficit fiscal i d'infraestructures, burocratització, etc.).

La mundialització, les deslocalitzacions i el dinamisme creixent d'alguns països de l'Europa de l'Est, de la Xina, l'Índia i d'altres països en procés de desenvolupament, fan pensar que el futur immediat serà molt diferent. L'estat del benestar que tant ha costat d'assolir fa insostenible una estratègia empresarial basada en costos baixos. L'Euram, igual que la vella Europa, corre el risc de perdre el tren.

És el moment de fer un "canvi de xip" i entrar en la dinàmica de la innovació permanent, de la cultura de l'esforç, de la importància del disseny i d'altres actius intangibles, de l'orientació als mercats internacionals, dels increments de productivitat, d'un pacte entre empreses i administracions per posar al dia les infraestructures, etc. Altrament, en molt pocs anys importants sectors de l'economia de l'Euram, i especialment de la indústria, poden esdevenir testimonials i crear situacions complexes d'atur, pobresa i conflictivitat. És per aquest motiu que cal impulsar aquells sectors i clústers potencialment creixents i amb més valor afegit com la biomedicina, la farmàcia, la biotecnologia i la salut, entre d'altres, com ja s'ha esmentat.

7. -SUPERAR LA CRISIS ECONÒMICA. PROPOSTES DE FUTUR

Tots sabem que l'economia internacional viu ara moments difícils. La globalització ha estès la crisi

financera a tot el món, provocant una situació probablement sense precedents a la història. L'explosió de la bombolla immobiliària, un excessiu endeutament familiar i empresarial, l'augment dels tipus d'interès, unes pràctiques financeres poc ètiques i la manca d'un marc regulatori apropiat per al sistema financer, entre d'altres, han situat les economies occidentals al caire del col·lapse, i, el que és més

–i no pot ignorar– l'equilibri entre el curt, el mitjà i el llarg termini.

Hi ha el convenciment en el món econòmic, empresarial i acadèmic que el govern espanyol no ha sabut actuar i acomplir dos objectius clars:

a) Incentivar la demanda interna, tant el consum com les inversions, sobre la base de la combinació de polítiques monetàries, fiscals i pressupostàries.

“Per sortir de la crisi cal una societat que aprofundeixi i millori la tradicional cultura empresarial catalana respecte del que ha significat i caracteritzat en els darrers anys la prevalent al conjunt de l’Estat.”

important, han creat una greu crisi de confiança.

Aquesta crisi financera està afectant durament l'anomenada economia real. En un entorn de manca de confiança i d'una reduïda liquiditat financera, els sectors productius pateixen cruament la manca dels recursos necessaris per cobrir les seves activitats corrents i els seus projectes d'inversió. Això està provocant un autèntic col·lapse de les empreses, que fins i tot no poden donar resposta a les seves comandes. Segons l'enquesta efectuada pel Col·legi d'Economistes de Catalunya, en el mes de març del 2009, un 86,8% dels economistes creia que el problema més urgent que tenen les empreses és l'accés al crèdit, seguit de la feblesa de la demanda (55,9%). A més, un 47,8% dels economistes preveu que la crisi durarà fins el 2010 i un 44,2% anticipa que s'allargarà més enllà d'aquest exercici.

Val a dir que la crisi manifesta i intensifica problemes que ja afectaven les economies catalana i espanyola, com per exemple el dèficit corrent, la inflació, l'endeutament públic, els processos de deslocalització productiva, l'endeutament extern o la productivitat.

Atès que els recursos econòmics són limitats, és imprescindible prioritzar la seva destinació i aplicació entre el curt i el mitjà i llarg termini. Cal tenir present que la política econòmica ha de contemplar

b) Injectar liquiditat financera en l'economia, de manera que arribi de manera efectiva a les famílies i a les empreses.

De les mesures prioritàries que va establir el Col·legi d'Economistes de Catalunya el juny del 2009 per fer front a l'actual crisi econòmica, el govern espanyol n'ha fet realitat molt poques a data desembre del 2009. Recordem que les deu mesures recomanades eren:

- Condicionar els ajuts dirigits al sistema financer al restabliment del crèdit a famílies i empreses, comptant amb la supervisió del Banc d'Espanya;

- Agilitzar i augmentar el volum de les inversions en infraestructures.

- Introduir un major volum de garanties/avals per al finançament empresarial, i que siguin àgils pel que fa a la seva aplicació real.

- Reduir temporalment els impostos que poden ajudar més directament a estimular el consum, com per exemple l'IRPF, tenint present, sempre, la necessitat que això vagi acompanyat d'una reducció de la despesa pública corrent, en consonància amb la intensitat de la crisi.

- Introduir canvis en la tributació encaminats a situar els tipus efectius sobre l'impost de societats més a prop dels existents en altres països europeus i, en tot cas, a nivells que millorin la competitivitat

empresarial, sense excedir la mitjana comunitària (tributació especial pels beneficis reinvertits, etc.).

- Reduir els costos de la flexibilitat existent en el mercat de treball, especialment encaminat a disminuir la precarietat laboral.

- Injectar ajuts específics per redimensionar i ajustar sectors estratègics crítics (automoció, construcció, etc.), evitant que es mantingui un status quo poc eficient i sobredimensionat, i establint objectius de productivitat per als ajuts públics.

- Aplicar una moratòria temporal en el pagament d'impostos que ajudi al finançament de les empreses a curt termini.

- Establir un sistema de bonificacions a les cotitzacions socials lligades al manteniment de l'ocupació;

- Accelerar el pagament del deute que tenen les administracions públiques amb el sector privat.

Com deia el Col·legi d'Economistes "la crisi actual, d'arrels financeres i de conseqüències generalitzades, no ha d'amagar els problemes reals que té Catalunya i que se centren en la necessitat de dotar de competitivitat l'economia i de dissenyar un model productiu exitós per al seu futur. Per tant, existeixen uns reptes a llarg termini que les dificultats del curt termini no han d'amagar. L'actual crisi no ha d'apartar-nos de les fites estratègiques que tenim plantejades. Hem de reprendre els nostres deures, que passen per generar un nou model real capaç de crear valor i coneixement, que permeti superar l'actual, caracteritzat, entre d'altres, pel fet que Catalunya ha ocupat el 2008 pràcticament el darrer lloc quant a creixement entre les comunitats espanyoles i ha frenat el procés de convergència cap a les zones punteres europees. Per aquests motius, és important reestructurar les fonts financeres de les administracions públiques catalanes, la qual cosa facilitaria una política més efectiva en infraestructures i en suport a les empreses. En especial, es fa imprescindible el compliment del principi d'ordinalitat i que el model de finançament representi per a Catalunya una reducció substancial de la distància que manté actualment amb les comunitats autònomes de règim foral". Malauradament, l'acord del nou finançament autonòmic acceptat pel govern de la Generalitat s'allunya d'aquest objectiu.

El Col·legi d'Economistes de Catalunya insisteix que per sortir de la crisi cal una societat que aprofundeixi i millori la tradicional cultura empresarial catalana respecte del que ha significat i caracteritzat en els darrers anys la prevalent al conjunt de l'Estat. Així, per exemple:

- S'ha de continuar exigint allò que considerem just, especialment en l'àmbit del finançament de les nostres institucions de govern, per tal que els seus dèficits no malmetin l'estructura productiva del país, però pensant, en tot moment, que la sortida de la crisi depèn, fonamentalment, de la nostra pròpia capacitat.

- Hem de tenir present que viure bé implica una sèrie de costos i l'assumpció d'uns riscos, els quals moltes vegades han estat causa per no tirar endavant projectes infraestructurals vitals per al futur de Catalunya. No ens hem de deixar arrossegar pels efectes no desitjats que es deriven de la "cultura del no".

8.- CONCLUSIONS DE L'ÀMBIT D'ECONOMIA I INNOVACIÓ

- 1.- El dèficit fiscal que pateix Catalunya fa insostenible el creixement econòmic i arrisca el futur de l'estat del Benestar i la cohesió social.

- 2.- El nou acord de finançament autonòmic no resol el dèficit fiscal de Catalunya i tampoc no assegura els diners imprescindibles per a sanitat, educació, serveis socials, equipaments, infraestructures i serveis públics en general.

- 3.- La independència política de Catalunya no qüestiona la viabilitat de l'economia catalana. L'avantatge econòmic de la independència política és la disposició dels 20.000 milions d'euros anuals que suposen el dèficit fiscal, així com el fet que el Parlament de Catalunya podria legislar sobre importants aspectes de l'economia catalana i del model de producció i de societat. Ara moltes d'aquestes qüestions transcendents són competència del Congrés dels Diputats a Madrid i, sovint, allò que s'acorda des de l'Estat espanyol no coincideix amb els interessos prioritaris que té l'economia Catalana.

- 4.- El fet de la globalització econòmica i social que ha tret competències als Estats Nació, i la ne-

cessària supeditació a la Unió Europea, no desdrien el fet que Catalunya, amb Estat propi, podria prendre decisions des del seu marc de necessitats i interessos.

5.- És imprescindible per a l'economia catalana una política econòmica que fomenti l'Eix Mediterrani i, alhora, que afermi Catalunya com la porta logística d'Àsia. Ara el govern de l'Estat aplica en aquest àmbit una política que no és coincident amb els interessos prioritaris que té l'economia catalana.

6.- Les prioritats d'inversions i despeses en matèria de recerca i desenvolupament i les quatre I-Identitat (de marca i producte), Innovació (científica i tecnològica), Impacte (mediambiental) i Infraestructures (ferrocarrils, carreteres, ports, aeroports i energia)- s'apliquen de manera insuficient per part del govern de l'Estat i, malauradament, sense tenir en compte el teixit productiu català (comprès per mitjanes i petites empreses) i sense considerar les necessitats específiques de l'economia catalana. L'economia catalana pateix el fet d'estar subordinada a una política econòmica que homogeneïtza les decisions a tot el territori espanyol.

7.- El Decret del Fons de Reordenació Bancària vulnera articles de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 2006, com ha fet palès el dictamen del Consell de Garanties Estatutàries. El govern de la Generalitat hauria de plantejar recurs d'inconstitucionalitat al Tribunal Constitucional i, alhora, negociar amb el govern de l'Estat la modificació dels articles inconstitucionals d'aquest Decret.

8.- El govern de la Generalitat ha d'exercir la seva competència en matèria de Caixes d'Estalvi, ha de negociar les característiques de les fusions acordades pels Consells d'Administració d'aquestes, i ha d'evitar el risc d'un futur conflicte institucional entre caixes de fundació privada i caixes de fundació pública. El govern de la Generalitat ha de vetllar també per la proximitat de les caixes d'estalvi als seus dipositants, pel finançament a les empreses arrelades a l'espai propi de la zona d'actuació de les caixes i per la presència de l'obra social al territori.

9.- Davant de la crisi actual, les polítiques fiscals i pressupostàries del govern espanyol no han servit per incentivar la demanda interna, tant del consum

com de les inversions. Tampoc els ajuts financers no han aconseguit injectar liquiditat financera en l'economia.

10.- La sortida de la crisi exigeix actuar sobre factors de competitivitat reals, els quals demanen ara reformes urgents i profundes, així com aplicar polítiques actives en l'àmbit del capital humà, la recerca, el desenvolupament, la innovació, l'esperit emprenedor, la internacionalització en els mercats globals i les inversions en infraestructures de tot tipus. És imprescindible i urgent establir un nou marc regulador de la immigració que atengui les necessitats presents i futures de les empreses catalanes.

11.- Un codi ètic per al bon govern en el món de l'empresa i l'assumpció de responsabilitats a partir d'un marc legal clarificador han esdevingut imprescindibles per a la sortida de la crisi i per encarar el futur. Així mateix, la regeneració de la política pel que fa a la transparència en el finançament dels partits polítics és una exigència que no es pot ajornar, atesa la urgència d'establir unes regles del joc nítides entre empresaris i administracions públiques, les quals permetin recuperar la confiança dels ciutadans en la política i en el món dels negocis, creador de riquesa.

12.- En l'Àmbit d'Economia i Innovació, el Tercer Congrés Catalanista es reafirma en el convenciment que sense cultura de l'esforç, sense un alt nivell d'educació, sense recursos per fomentar la investigació en tecnologies punta, sense valoració social de la cultura de l'emprenedor i sense comptar amb finançament adequat per a les empreses, en especial el finançament al risc productiu innovador, el nostre futur econòmic està compromès.

Desembre de 2009.

REVISTA RELLEU

RELLEU VOL DIR EL GRUIX QUE TÉ UNA
COSA, I EL FET QUE UNS SEGUEIXIN LA
TASCA FETA PELS ALTRES

—
EUROPA ÉS EL MARC DE LA NOSTRA NACIÓ
DE CIUTADANS I CIUTADANES LLIURES

—
LLENGUA CATALANA, VOLEM LA PLENITUD
NACIONAL DELS PAÏSOS DE
LLENGUA CATALANA

—
LA NOSTRA REALITAT HA DE SER SERVIDA
MÉS QUE ELS NOSTRES NEGUITS

—
ESTUDI I TEMPS PER A ORIENTAR EL SENTIT
DE LES NOSTRES ACCIONS

—
UNITAT BÀSICA DE TOTS ELS CIUTADANS
CADA COP QUE FA FALTA

Si ja estàs subscrit/a a la revista RELLEU, pots
subscriure-hi un amic o amiga. Si reps la revista
i encara no hi estàs subscrit, en aquest número
trobaràs una butlleta per fer-ho. (pàg. 39)

C/Aragó 287 3r 2a B 08009 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00 Fax: 93 215 87 68

SALVATS
EN ESPERANÇA
CARTA ENCÍCLICA
DE BENET XVI

JOSEP HEREU

*Professor de Filosofia, Diplomat en Història de les Ciències
i Doctor en Teologia*

Ni la religió ni la fe, en efecte,
no formen part de l'esfera pública
de l'home modern, però no per això
han desaparegut de la seva vida.
Es troben en un altre registre.

La segona carta encíclica de Benet XVI és una reflexió sobre l'esperança cristiana. Tot i que una mica més breu que la primera, s'hi manté el mateix estil de presentació. Aquí em limitaré a comentar els aspectes que em semblen més rellevants.

Ja de bon començament, Benet XVI afirma que “el cristianisme no és només una bona notícia, una comunicació de continguts desconeguts fins aquell moment”, ressaltant la dimensió intrínsecament pràctica del missatge cristià, que no és només informatiu, sinó performatiu, segons l'expressió que ha acunyat la filosofia del llenguatge actual. En altres termes, “l'evangeli no és només una comunicació de coses que es poden saber, sinó una comunicació que comporta fets i canvia la vida”. L'esperança cristiana, per tant, ens ha de fer viure “d'una altra manera”. Aquesta és la conclusió a la qual arribarà al final de l'encíclica, però que ja s'enuncia al començament.

La fe, per Benet XVI, és sobretot esperança, una esperança que en el Nou Testament i en l'Església primitiva era fe en la vida eterna. Ho és també per a nosaltres? es pregunta Benet XVI. Volem viure també nosaltres eternament? La seva anàlisi, en aquest punt, reflecteix una gran lucidesa en fer-se ressò de la contradicció existencial que representa per a l'home contemporani la seva actitud en relació amb la mort i amb l'esperança: “Potser moltes persones rebutgen avui la fe simplement perquè la vida eterna no els sembla una cosa desitjable. No volen de cap manera la vida eterna, sinó la present, i per a això, la fe en la vida eterna els sembla més aviat un obstacle. Continuar vivint sempre, sense fi, sembla més aviat una condemna que no pas un do. Per una banda, es voldria ajornar la mort el més possible, però viure sempre, sense un terme, seria avorrit i al final insuportable”. Aquestes paraules reflecteixen, en efecte, l'actitud de molts contemporanis nostres i en elles hi ressona, encara que no es digui explícitament, el pensament de molts autors de la nostra modernitat; d'una manera especial hi ressona el pensament de Schopenhauer sobre el desig i el tedi en la seva obra *El món com a voluntat i com a representació*.

Ara bé, l'esperança de l'home modern no prové de la fe, “sinó de la correlació a penes descoberta

entre ciència i praxi”. La fe queda desplaçada al nivell de les realitats exclusivament privades i ultramundanes, alhora que resulta d'alguna manera irrellevant per al món. El model sobre el qual es basa l'home modern per fonamentar la seva esperança és el que va proposar Francis Bacon al segle XVII, segons el qual l'esperança rep també una nova forma: fe en el progrés. Segons Bacon, els descobriments i les invencions a penes iniciades són només un començament; gràcies a la sinèrgia entre ciència i praxi vindran descobriments totalment nous, sorgirà un món totalment nou, el regne de l'home. És cert que en el segle XVIII no va faltar la fe en el progrés com una nova forma de l'esperança humana i es va continuar considerant la raó i la llibertat com l'estrella-guia que s'havia de seguir en el camí de l'esperança. Cal preguntar-se, però, què significa realment progrés? Què és el que promet i què és el que no promet? Ja en el segle XIX hi havia una crítica a la fe en el progrés. En el segle XX, Theodor W. Adorno va expressar de manera dràstica la incertesa de la fe en el progrés subratllant-ne les seves ambigüitats. El progrés, indubtablement, ofereix noves possibilitats per al bé, però també obre possibilitats abismals per al mal, possibilitats que abans no existien. Tots nosaltres hem estat testimonis de com el progrés, en mans equivocades, pot convertir-se, i de fet s'ha convertit, en un progrés terrible en el mal. Si el progrés tècnic no es correspon amb un progrés en la formació ètica de l'home, amb el creixement de l'home interior, no és un progrés sinó una amenaça per a l'home i per al món.

Al mateix temps, hi ha dues categories que ocupen cada cop més el centre de la idea de progrés: raó i llibertat. El progrés és sobretot un progrés del domini creixent de la raó, i aquesta raó és considerada òbviament un poder del bé i per al bé. El progrés és la superació de totes les dependències, és progrés cap a la llibertat perfecta. En efecte, s'espera el regne de la raó com la nova condició de la humanitat que arriba a ser totalment lliure. La raó i la llibertat semblen garantir per si mateixes, en virtut de la seva bondat intrínseca, una nova comunitat humana perfecta. Ambdós conceptes porten en si mateixos, doncs, un potencial revolucionari d'enorme força explosiva.

Benet XVI es fixa, més endavant, en les dues etapes essencials de la concreció política d'aquella esperança, ja que les considera “de gran importància per al camí de l'esperança cristiana, per la seva comprensió i la seva persistència”. En primer lloc, la Revolució Francesa com “l'intent d'instaurar el domini de la raó i de la llibertat de manera políticament real”. La fascinació que van exercir sobre l'Europa il·lustrada aquests esdeveniments va anar seguida d'una “reflexió nova sobre la raó i la llibertat”, tal com ho mostren dos escrits significatius d'Immanuel Kant: *La victòria del principi bo sobre el dolent i la constitució del regne de Déu sobre la terra* (1792) i *El final de totes les coses* (1795). En la primera obra, El regne de Déu rep una nova definició i assumeix també una nova presència: arriba allà on la fe eclesiàstica és superada i substituïda per la fe religiosa, és a dir per la simple fe racional. En la segona apareix una imatge diferent: Kant pren en consideració la possibilitat que, juntament amb el final natural de totes les coses, se'n produeixi també un de contrari a la naturalesa, pervers.

La segona etapa ve marcada per l'avanç, cada cop més ràpid, del desenvolupament tècnic i la industrialització, que van crear molt aviat una situació social completament nova: la classe dels treballadors de la indústria i l'anomenat proletariat industrial, les terribles condicions de vida de la qual va il·lustrar de manera esglaiadora Friedrich Engels el 1845. S'imposava un canvi, un canvi que suposaria la conclusió i l'abatiment de tota l'estructura de la societat burgesa. Després de la revolució burgesa del 1789 havia arribat l'hora d'una nova revolució, la proletària: el progrés no podia avançar simplement de manera linial a petits passos. Feia falta el salt revolucionari. Karl Marx va recollir aquesta crida del moment i va mirar de canalitzar aquest nou i, com ell pensava, definitiu gran pas de la història cap a la salvació, cap allò que Kant havia qualificat com el regne de Déu. En haver desaparegut la veritat del més enllà, es tractaria ara d'establir la veritat del més ençà. La crítica del cel es transforma en crítica de la terra; la crítica de la teologia en la crítica de la política. El progrés cap al millor, cap al món definitivament bo, ja no ve simplement de la ciència,

sinó de la política; d'una política pensada científicament, que sap reconèixer l'estructura de la història i de la societat, i d'aquesta manera indica el camí cap a la revolució, cap al canvi de totes les coses. Marx va descriure la situació del seu temps i va il·lustrar amb gran capacitat analítica els camins cap a la revolució, i no sols teòricament: amb el partit comunista, nascut del manifest del 1848, va donar inici també concretament a la revolució. La seva promesa va fascinar i fascina encara avui novament.

Però amb la seva victòria es va posar de manifest també l'error fonamental de Marx. Suposava simplement que, amb l'expropiació de la classe dominant, amb la caiguda del poder polític i amb la socialització dels mitjans de producció, s'establiria la Nova Jerusalem. Llavors s'anul·larien, en efecte, totes les contradiccions, i per fi l'home i el món hi veurien clar en si mateixos: tot pertanyeria a tots i tots voldrien el millor per a uns i altres. L'error de Marx és un error de fons. Havia oblidat que l'home és sempre home. Havia oblidat l'home i havia oblidat la seva llibertat. Havia oblidat que la llibertat és sempre llibertat, fins i tot per al mal. Va creure que, un cop solucionada l'economia, tot quedaria solucionat. El seu veritable error és el materialisme: en efecte, l'home no és només el producte de condicions econòmiques i no és possible guarir-lo només des de fora, creant condicions econòmiques favorables.

La raó, per a Benet XVI, és el gran do de Déu a l'home, i la victòria sobre la irracionalitat és també un objectiu de la fe cristiana. Però, quan domina realment la raó? Potser quan s'ha apartat de Déu? Quan s'ha fet cega per a Déu? La raó del poder i del fer és ja tota la raó? Si el progrés, per a ser progrés, necessita el creixement moral de la humanitat, llavors la raó del poder i del fer ha de ser integrada amb la mateixa urgència mitjançant l'obertura de la raó a les forces salvadores de la fe, al discerniment entre el bé i el mal. Només d'aquesta manera es converteix en una raó realment humana. Només es torna humana si és capaç d'indicar el camí a la voluntat, i això només ho pot fer si mira més enllà d'ella mateixa. En cas contrari, la situació de l'home es converteix en una amenaça per a si mateix i

per a la creació. Per això, parlant de llibertat, s'ha de recordar que la llibertat humana requereix que concorrin diverses llibertats. Però això no es pot aconseguir si no està determinat per un criteri de mesura comú i intrínsec, que és fonament i meta de la nostra llibertat. Diguem-ho de manera molt senzilla: l'home necessita Déu; altrament queda sense

“La raó necessita la fe per arribar a ser totalment ella mateixa: raó i fe es necessiten mútuament per realitzar la seva vertadera naturalesa i missió.”

esperança. Per tant, no hi ha dubte que un regne de Déu instaurat sense Déu –un regne, doncs, només de l'home– desemboca inevitablement en “el final pervers” de totes les coses descrit per Kant: ho hem vist i ho continuem veient una vegada i una altra. Però tampoc no hi ha dubte que perquè Déu entri realment en les coses humanes no n'hi ha prou que nosaltres pensem en ell, sinó que cal que “Ell” mateix vingui al nostre encontre i ens parli. Per això la raó necessita la fe per arribar a ser totalment ella mateixa: raó i fe es necessiten mútuament per realitzar la seva vertadera naturalesa i missió.

La influència agustiniana en el pensament de Benet XVI és evident, un pensament d'una gran importància històrica, però que pot dificultar el diàleg amb el pensament modern. Ni la religió ni la fe, en efecte, no formen part de l'esfera pública de l'home modern, però no per això han desaparegut de la seva vida. Es troben en un altre registre. I d'altra banda, la fe no pot deixar d'anunciar el contingut del seu missatge. Com fer-se entendre i escoltar? Aquest és el repte que ha d'afrontar el cristianisme i la religió avui, i no estic segur que l'estigui afrontant de manera adequada.

Segons Benet XVI, per abordar correctament el tema de l'esperança cristiana és necessària una autocrítica de l'edat moderna en diàleg amb el cristianisme i amb la seva concepció de l'esperança. En aquest diàleg, els cristians, en el context dels seus coneixements i experiències, han d'aprendre també novament en què consisteix realment la seva esperança, què han d'oferir al món i què és, per contra, el que no li poden oferir.

La pregunta sobre què podem esperar és, al mateix temps, una pregunta sobre el que no podem esperar. En primer lloc, assenyala Benet XVI, cal constatar que un progrés acumulatiu només és possible des d'un punt de vista material. Aquí trobem clarament una continuïtat del progrés cap a un domini cada cop més gran de la natura. En canvi, en l'àmbit de la consciència ètica i de la decisió moral, no hi ha una possibilitat semblant d'increment, pel simple fet que la llibertat de l'ésser humà és sempre nova i ha de prendre sempre de nou les seves decisions. La llibertat pressuposa que, en les decisions fonamentals, cada home, o cada generació, tingui un nou inici. És veritat que les noves generacions poden construir a partir dels coneixements i experiències dels qui els han precedit, així com aprofitarse del tresor moral de tota la humanitat. Però també el poden rebutjar. El que està dient Benet XVI és que, en l'àmbit de l'ètica i de les decisions humanes, la idea de progrés no s'imposa de manera automàtica, sinó que depèn, en cada cas, de la nostra llibertat. Podem ser humans, però també inhumans, malgrat els avenços de la ciència i de la tècnica. D'aquí se'n deriven, segons ell, dues conseqüències:

L'estat recte de les coses humanes, el benestar moral del món, mai no pot garantir-se només a través d'estructures, per molt vàlides que siguin. Aquestes estructures, importants i necessàries, no poden ni han de deixar al marge la llibertat de l'home, ja que les bones estructures ajuden però, per si mateixes, no basten.

Ja que l'home continua sent sempre lliure i la seva llibertat és també sempre fràgil, mai no existirà en aquest món el regne del bé definitivament consolidat. Qui promet un món millor, que ha de durar irrevocablement per sempre, fa una falsa promesa,

La vida en el seu vertader sentit no la té només per a ell mateix, ni tampoc només per a ell mateix: és una relació. Som éssers relacionals, i la relació no és, per a l'ésser humà, un accident, sinó que forma part de la seva substància.

perquè ignora la llibertat humana. La llibertat ha de ser conquerida per al bé una vegada i una altra. La lliure adhesió al bé mai no existeix simplement per si mateixa.

Francis Bacon i els seus seguidors es van equivocar, segons Benet XVI, en considerar que l'home seria redimit per mitjà de la ciència. Aquesta mena d'esperança és falç. La ciència pot contribuir molt a la humanització del món i de la humanitat. Però també pot destruir l'home i el món si no està orientada per forces externes a ella mateixa. No és la ciència el que redimeix l'home, segons Benet XVI, sinó l'amor. Quan un experimenta un gran amor en la seva vida, es tracta d'un moment de redempció que dona un nou sentit a la seva existència. Però molt aviat s'adona també que l'amor que se li ha donat, per ell mateix, no soluciona el problema de la seva vida. És un amor fràgil. Pot ser destruït per la mort. L'ésser humà necessita un amor incondicional. Si hi ha aquest amor absolut amb la seva certesa absoluta, llavors l'home és redimit, passi el que passi en el seu cas particular.

En aquest sentit, segons Benet XVI, és veritat que qui no coneix Déu, encara que tingui moltes esperances, en el fons està sense esperança, sense la gran esperança que conté tota la vida. Qui ha estat tocat per l'amor comença a intuir què és el que seria pròpiament vida. Comença a intuir què vol dir la paraula esperança: de la fe s'espera vida eterna, la vida veritable que, totalment i sense amenaces, és senzillament vida en tota la seva plenitud. La vida en el seu vertader sentit no la té només per a ell mateix, ni tampoc només per a ell mateix: és una relació. Som éssers relacionals, i la relació no és, per a l'ésser humà, un accident, sinó que forma part de la seva substància. I tota vida és relació amb qui és la font de la vida. Si estem en relació amb Aquell qui no mor, que és la Vida mateixa i l'Amor mateix, llavors estem en la vida. Llavors "vivim".

En la darrera part de l'encíclica, Benet XVI assenyala tres llocs d'aprenentatge per a l'exercici de l'esperança: la pregària, l'obrar i el sofriment, i el Judici final.

Benet XVI assenyala que la nostra vida es veu abocada molt aviat a quedar sense esperança si no-

més podem esperar allò que en cada moment ens poden oferir les autoritats polítiques i econòmiques. Encara que aparentment ja no tinguem res més per esperar en la nostra vida o en el nostre moment històric, la nostra esperança no s'ha acabat. Malgrat totes les frustracions, tenim l'esperança que la nostra vida personal i la història en el seu conjunt estan custodiades pel poder indestructible de l'Amor, gràcies al qual tenen per a ell sentit i importància; només una esperança així pot en aquest cas donar encara ànims per actuar i continuar. Certament, no "podem construir" el regne de Déu amb les nostres forces; el que construïm és sempre "regne de l'home" amb tots els límits propis de la naturalesa humana. El regne de Déu és un do i constitueix la resposta a l'esperança. No podem –per emprar la terminologia clàssica– "merèixer" el cel amb les nostres obres, perquè el cel és sempre més del que mereixem, de la mateixa manera que ser estimats mai no és quelcom "merescut", sinó que sempre és un do. Això no obstant, fins i tot sent plenament conscients de la "plusvàlua" del cel, continua sent sempre veritat que el nostre obrar no és indiferent davant Déu i, per tant, tampoc no és indiferent per al desplegament de la història. Podem obrir-nos nosaltres mateixos i obrir el món perquè hi entri Déu: la veritat, l'amor i el bé. Podem alliberar la nostra vida i el món de les intoxicacions i contaminacions que podrien destruir el present i el futur. Això continua tenint sentit encara que en aparença no tinguem èxit o ens vegem impotents davant la superioritat de forces hostils. Així, d'una banda, del nostre obrar brolla esperança per a nosaltres i per als altres; però al mateix temps, el que ens dona ànims i orienta la nostra activitat, tant en els moments bons com en els dolents, és la gran esperança fundada en les promeses de Déu.

Igual que l'obrar, també el sofriment forma part de l'existència humana. Aquest es deriva, d'una banda, de la nostra finitud, i, d'una altra, de la nostra gran quantitat de culpes acumulades al llarg de la història, i creix de manera imparable també en el present. Convé certament fer tot el que es pugui per disminuir el sofriment; impedir en la mesura que es pugui el patiment dels innocents; alleujar els do-

lors i ajudar a superar les malalties psíquiques. Tots aquests són deures tant de la justícia com de l'amor i formen part de les exigències fonamentals de l'existència cristiana i de tota vida realment humana. És cert que hem de fer tot el que es pugui per superar el patiment, però extirpar-lo del món per complet no és a les nostres mans, simplement perquè no podem desprendre'ns de la nostra llibertat, i perquè cap de nosaltres no és capaç d'eliminar el poder del mal, de la culpa, que —ho veiem— és una font contínua de patiment.

La grandesa de la humanitat està determinada sobretot per la seva relació amb el sofriment i amb el qui sofreix. Això és vàlid tant per a l'individu com per a la societat. Una societat, que no aconsegueix acceptar els qui pateixen i no és capaç de contribuir mitjançant la compassió a fer que el patiment sigui compartit i suportat també interiorment, és una

d'estar per sobre de la meva comoditat i incolumitat física; si no, la meua vida es converteix en mentida. I també el sí a l'amor és font de sofriment, perquè l'amor exigeix sempre noves renúncies del meu jo, en les quals em deixo modelar i ferir.

Patir amb l'altre, pels altres; patir per amor de la veritat i de la justícia; patir a causa de l'amor i a fi de convertir-se en una persona, que estima realment, són elements fonamentals d'humanitat, la pèrdua dels quals destruiria l'home mateix. Però un cop més sorgeix la pregunta: en som capaços? Tan important és l'altre perquè, per ell, jo em converteixi en una persona que pateix? Tan important és per a mi la veritat per compensar el patiment? Tan gran és la promesa de l'amor que justifiqui el do de mi mateix? En la història de la humanitat, la fe cristiana té precisament el mèrit d'haver suscitat en l'home, de manera nova i més profunda, la capacitat d'aquestes

“Si davant el sofriment d'aquest món és comprensible la protesta contra Déu, la pretensió que la humanitat pugui i hagi de fer el que cap Déu no fa ni és capaç de fer, és presumptuosament i intrínsecament falsa.”

societat cruel i inhumana. Al seu torn, la societat no pot acceptar els qui pateixen i donar-los suport en la seva malaltia si els individus mateixos no són capaços de fer-ho i, en definitiva, l'individu no pot acceptar el patiment de l'altre si no aconsegueix trobar personalment en el sofriment un sentit, un camí de purificació i maduració, un camí d'esperança. En efecte, acceptar l'altre que pateix significa assumir d'alguna forma el seu patiment, de manera que aquest arribi a ser també meu. Però precisament perquè ara s'ha convertit en patiment compartit, en el qual s'esdevé la presència d'un altre, aquest sofriment queda traspassat per la llum de l'amor. Perquè, en definitiva, quan el meu benestar, la meua incolumitat, és més important que la veritat i la justícia, llavors preval el domini del més fort, i regnen la violència i la mentida. La veritat i la justícia han

maneres de patir que són decisives per a la seva humanitat. La fe cristiana ens ha ensenyat que veritat, justícia i amor no són simplement ideals, sinó realitats d'enorme densitat. L'home té un valor tan gran per a Déu que es va fer home per poder compatir ell mateix amb l'home, de manera molt real, en carn i sang, com ens ho manifesta el relat de la Passió de Jesús. Per això, en cada pena humana hi ha entrat un que comparteix el sofrir i el patir; d'aquí es difon en cada patiment la *consolatio**, el consol de l'amor participat de Déu, i així apareix l'estrella de l'esperança. Certament, en les nostres penes i proves menors necessitem també sempre les nostres grans o petites esperances: una visita afable, el guariment de les ferides internes i externes, la solució positiva d'una crisi, etc. Però en les proves veritablement greus, en les quals he de prendre la decisió definiti-

va d'anteposar la veritat al benestar, a la carrera, a la possessió, és necessària la veritable certesa, la gran esperança de què hem parlat.

En l'època moderna, la idea del Judici final s'ha esvaït: la fe cristiana s'entén i orienta sobretot cap a la salvació personal de l'ànima; la reflexió sobre la història universal, en canvi, està dominada en gran part per la idea de progrés. Però el contingut fonamental de l'espera del Judici no és pas que simplement hagi desaparegut, sinó que ara assumeix una forma totalment diferent. L'ateisme dels segles XIX i XX, per les seves arrels i finalitat, és un moralisme, una protesta contra les injustícies del món i de la història universal. Un món, en què hi ha tanta injustícia, tant de patiment dels innocents i tant de cinisme del poder, no pot ser obra d'un déu bo. El Déu que tingüés la responsabilitat d'un món així no seria un Déu just i menys encara un Déu bo. Cal contestar aquest Déu precisament en nom de la moral. I ja que no hi ha un Déu que creï justícia, sembla que ara és l'home mateix qui està cridat a establir-la. Ara bé, si davant el sofriment d'aquest món és comprensible la protesta contra Déu, la pretensió que la humanitat pugui i hagi de fer el que cap Déu no fa ni és capaç de fer és presumptuosament i intrínsecament falsa. Si d'aquesta premissa s'han derivat les més grans crueltats i violacions de la justícia, no és fruit de la casualitat, sinó que es fonamenta en la falsedat intrínseca d'aquesta pretensió. Un món que ha de crear la seva justícia per si mateix és un món sense esperança. Ningú ni res no respon del patiment dels segles. Ningú ni res no garanteix que el cinisme del poder no continuï manflejant en el món. Així, els grans pensadors de l'escola de Frankfurt, Max Horkheimer i Theodor W. Adorno, han criticat tant l'ateisme com el teisme.

El creient, però, no pot arribar fins a l'extrem d'haver-se de detenir, com voldrien Horkheimer i Adorno, en el no a ambdues tesis, el teisme i l'ateisme. Déu mateix s'ha donat una imatge: el Crist que s'ha fet home. En ell, el Crucificat, es porta a l'extrem la negació de les falses imatges de Déu. Ara Déu revela el seu rostre precisament en la figura de qui pateix i comparteix la condició de l'home abandonat per Déu, agafant-la ell mateix. Aquest inno-

cent que pateix s'ha convertit en esperança-certesa: Déu existeix, i Déu sap crear la justícia d'una manera que nosaltres no som capaços de concebre i que, això no obstant, podem intuir en la fe. Per això la fe en el Judici final és per damunt de tot i sobretot esperança, aquesta esperança la necessitat de la qual s'ha fet evident precisament en les convulsions dels últims segles. Estic convençut que la qüestió de la justícia és l'argument essencial o, en tot cas, l'argument més fort a favor de la fe en la vida eterna. La necessitat merament individual d'una satisfacció plena que se'ns nega en aquesta vida, de la immortalitat de l'ànima que esperem, és certament un motiu important per creure que l'home estigui fet per a l'eternitat; però només en relació amb el reconeixement que la injustícia de la història no pot ser l'última paraula en absolut, arriba a ser plenament convincent la necessitat del retorn de Crist i de la vida nova.

Un món sense Déu és un món sense esperança. Només Déu pot crear justícia. I la fe ens dona aquesta certesa: ell ho fa. La imatge del Judici final no és en primer lloc una imatge terrorífica, sinó una imatge d'esperança; potser la imatge decisiva per a nosaltres de l'esperança. Més que una imatge que infon por, "és una imatge que exigeix la responsabilitat", diu Benet XVI. Déu és justícia i crea justícia. Aquest és el nostre consol i la nostra esperança. Però en la seva justícia hi ha també la gràcia. Ambdues –justícia i gràcia– han de ser vistes en la seva justa relació interior. La gràcia no exclou la justícia. No converteix la justícia en dret. No és un drap que ho esborra tot, de manera que tot el que s'ha fet a la terra acabi tenint sempre el mateix valor. Contra aquest tipus de cel i de gràcia ha protestat amb raó, per exemple, Dostoievski a la seva novel·la *Els germans Karamazov*. Al final els malvats, al banquet etern, no s'asseuran indistintament a la taula al costat de les víctimes, com si no hagués passat res. Benet XVI fa referència aquí al text de Plató que parla del judici de l'ànima, al que considera en gran part vertader i profitós també per al cristià. També a la paràbola del ric Epulú i el pobre Llätzer, Jesús ha presentat, com a advertència, la imatge d'una ànima similar, arruïnada per l'arrogància i l'opulència,

que ha cavat ella mateixa una fossa infranquejable entre ell i el pobre: la fossa del seu lliurament als plaers materials, la fossa de l'oblit de l'altre i de la incapacitat d'estimar, que es transforma ara en una set ardent i ja insadollable.

L'opció de vida de l'home es fa definitiva amb la mort; la seva vida és davant del Jutge. La seva opció, que s'ha forjat en el transcurs de tota la vida, pot tenir diferents formes. Pot haver-hi persones que han destruït totalment en elles mateixes el desig de la veritat i la disponibilitat per a l'amor; persones en les quals tot s'ha convertit en mentida; persones que han viscut per a l'odi i que han trepitjat en elles mateixes l'amor. Aquesta és una perspectiva terrible, però en alguns casos de la nostra pròpia història podem distingir amb horror figures d'aquest tipus. En individus així ja res no tindria remei i la destrucció del bé seria irrevocable: això és el que s'indica amb la paraula infern. D'altra banda, pot haver-hi persones puríssimes, que s'han deixat impregnar completament per Déu i, per consegüent, estan totalment obertes al proïsme; persones la comunió de les quals amb Déu orienta ja des d'ara tot el seu ser, i el seu caminar cap a Déu els porta només a culminar el que ja són.

Això no obsant, segons la nostra experiència, ni una cosa ni l'altra no són el cas normal de l'existència humana. En gran part dels homes queda en el més profund el seu ésser una última obertura interior a la veritat, a l'amor, a Déu. Però en les opcions concretes de la vida, aquesta obertura s'ha entelat amb nous compromisos amb el mal; hi ha molta brutícia que va posant-se damunt de la puresa, de la qual, però, queda la set, i, malgrat tot, rebrota un cop més des del fons de la immundícia i és present en l'ànima.

La trobada amb Crist és l'acte decisiu del Judici. Davant la seva mirada, tota falsedat es desfà. És la trobada amb ell el que, cremant-nos, ens transforma i ens allibera per arribar a ser veritablement nosaltres mateixos. En aquest moment, tot el que s'ha construït durant la vida pot manifestar-se com palla seca, vàcua fatxenderia, i enfonsar-se. Però en el dolor d'aquesta trobada, en la qual l'impur i malsà del nostre ser se'ns presenta amb tota claredat, hi

ha la salvació. Així s'entén també amb tota claredat la compenetració entre justícia i gràcia: la nostra manera de viure no és irrellevant, però la nostra immundícia no ens embruta eternament, almenys si romanem orientats cap a Crist, cap a la veritat i l'amor. En el moment del Judici experimentem i acoïllim aquest predomini del seu amor sobre tot el mal en el món i en nosaltres. El Judici de Déu és esperança, tant perquè és justícia com perquè és gràcia. Si fos només gràcia, convertiria en irrellevant tot el que és terrenal. Si fos pura justícia, podria ser al final només un motiu de temor per a tots nosaltres.

El darrer apartat de l'encíclica és dedicat a parlar de la pregària pels difunts com a signe de l'amor. Que l'amor pugui arribar fins al més enllà, que sigui possible un donar i rebre recíproc, en el qual estem units els uns amb els altres amb vincles d'afecte més enllà del confí de la mort, ha estat una convicció fonamental del cristianisme de tots els segles i continua essent també avui una experiència consoladora. Les nostres existències estan en profunda comunió entre elles, entrelaçades les unes amb les altres a través de múltiples interaccions. Ningú no viu sol. Ningú no peca sol. Ningú no se salva sol. En la meua vida hi entra contínuament la dels altres: en el que penso, dic, m'ocupo o faig. I a la inversa, la meua vida entra en la vida dels altres, tant en el bé com en el mal. Així, la meua intercessió de cap manera no és quelcom aliè per a l'altre, quelcom extern, ni tan sols després de la mort. Mai no és massa tard per a tocar el cor de l'altre, i mai no és inútil. Així s'aclearix encara més un element important del concepte cristià d'esperança. La nostra esperança és sempre i essencialment també esperança per als altres; només així és realment esperança també per a mi. Com a cristians, mai no hauríem de preguntar-nos només com podem salvar-nos nosaltres mateixos, sinó que podem fer perquè d'altres se salvin i sorgeixi també per a ells l'estrella de l'esperança.

La vida és com un viatge pel mar de la història, sovint fosc i borrascós, un viatge en què escodrim els astres que ens indiquen la ruta. Les veritables estrelles de la nostra vida són les persones que han sabut viure rectament. Elles són llums d'esperança. Jesucrist és certament la llum per antonomàstica.

màsia, el sol que brilla sobre totes les tenebres de la història. Però per arribar fins a ell necessitem també llums properes, persones que donen llum reflectint la llum de Crist, oferint així orientació per a la nostra travessia. I qui millor que Maria podria ser per a nosaltres estrellada d'esperança?

NOTES:

 La paraula llatina *consolatio*, “consolació”, ho expressa de manera molt bonica, suggerint un ser-amb en la soledat, que llavors ja no és soledat.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ A LA REVISTA RELLEU

SUBSCRIPCIÓ ANUAL (4 NÚM.): 24 €

Desitjo rebre periòdicament la revista RELLEU a partir del núm.
Fotocopieu o retalleu aquesta butlleta i trameteu-la a:

REVISTA RELLEU
C/ARAGÓ 287, 3r 2a B
08009 BARCELONA

Nom
Cognoms
Adreça
Telèfon
CP-Població

*Domiciliació de rebuts en banc o caixa.
Sr. Director, li prego que atengui, amb càrrec al meu compte/llibreta, els rebuts que li presentarà la Fundació Rellu.*

Titular del compte
Banc o Caixa
Adreça de l'agència
CP-Població

Codi Compte Client (CCC)

entitat oficina control número del compte

Data
Signatura del titular del compte o la llibreta

ENTREVISTA

JOAN AMORÓS I PLA

per JORDI GIUDICI I JORDI DE NADAL

Joan Amorós i Pla (Vila-Sacra, 1938), llicenciat en enginyeria industrial per l'ETSEIB (1963), ha dedicat bona part de la seva carrera professional a l'empresa privada, integrant-se poc temps després d'haver-se llicenciat a Motor Ibérica, l'automobilística que més tard es convertí en Nissan Motor Ibérica, on fou director general de programació i aprovisionaments. Actualment és president de diverses associacions culturals catalanes i Secretari General de FERRMED, un grup de pressió europeu liderat des de Catalunya i que té com a objectiu principal la impulsó d'un gran eix ferroviari de mercaderies que ha d'unir el sud i amb el nord d'Europa.

Dimarts 9 de febrer del 2010 és un dia normal en la vida de Joan Amorós. A més de la nostra entrevista d'aquest vespre, n'ha fet una altra aquest matí, i mentre parlem, el truquen de Ràdio Barcelona perquè contesti unes preguntes en directe. Tot això passa a Barcelona, però també podria estar passant a Gènova, on abir va fer una presentació, o a Brussel·les, on volarà demà el matí a primera hora. Amb tot, ha trobat dues hores per a nosaltres, que dediquem a parlar de la seva carrera professional a Nissan, del país, de l'empresa i, naturalment, del conegut projecte FERRMED, a més de fer altres reflexions en veu alta.

SR. AMORÓS, VOSTÈ HA DEDICAT MOLTS ANYS A L'EMPRESA PRIVADA, CONCRETAMENT AL MÓN DE L'AUTOMOCIÓ. ENS PODRIA PARLAR DELS SEUS ANYS A NISSAN I, SOBRETOT, DE QUÈ VA SIGNIFICAR L'ENTRADA DELS JAPONESOS A L'EMPRESA?

Cal dir que al nostre país, la història de Nissan comença amb Motor Ibérica, que era l'antiga companyia de Ford a Espanya, nacionalitzada per Franco (deixant Ford en minoria). Quan Ford va demanar obrir una fàbrica de cotxes a Barcelona, Franco s'hi va negar, potser perquè ja n'hi havia d'altres o potser simplement perquè es volia fer a Catalunya. Arrel d'això, Ford es va vendre les accions a l'americana Massey Ferguson que fabricava maquinària agrícola. Jo vaig entrar a Motor Ibérica justament en aquest moment. L'empresa va anar creixent i va anar comprant altres fàbriques, fins que degut a la robustesa dels vehicles agrícoles i a la seva durabilitat, el mercat es va saturar. Estàvem a finals dels anys setanta, de manera que va coincidir amb una gran crisi econòmica a nivell mundial. Davant d'aquest panorama, els americans van començar a pensar en vendre's les accions i aleshores el nostre president de Motor Ibérica, Juan Echevarría, que era una persona molt perspicaç, va mirar de trobar uns compradors japonesos, amb la idea de fer entrar tecnologia puntera a la companyia. I així va ser, fins al punt que amb el temps, Nissan es va quedar pràcticament amb el 100% de les accions.

A partir d'aleshores es va implantar la cultura empresarial japonesa. Va ser una revolució impressi-

onant. Per començar, cal dir que quan els japonesos van arribar, es van posar les mans al cap en veure unes fàbriques brutes i desordenades. Ens va tocar per tant, posar disciplina en aquests temes. Però el canvi més espectacular va venir d'haver d'implantar tota una cultura. Una cultura participativa. El que buscàvem, i vam aconseguir, és que la gent participés en la gestió. Això és importantíssim: sabeu quant de potent és una empresa en el moment que tothom pensa? En el moment que tothom aplica les seves idees i no es limita a aplicar les idees dels qui manen? És un canvi radical. Perquè en últim terme, les empreses què són? Són ens pensants, policèntrics. D'acord que avancen engatjades en diferents processos (fabricació, distribució, etc.), però sempre sobre la base d'un equip humà potent – que és el que realment les fa funcionar. Has d'aconseguir que tothom estigui plenament implicat en la feina. No es tracta de fer accionistes a tots els treballadors, sinó de donar-los a cadascun d'ells un missatge ben clar: vostè, que coneix millor que ningú la seva feina, ajudi'm a millorar-la encara més. Així, quan toqui fer els fulls de treball, que els enginyers de producció estableixin les línies generals, però que el detall final l'escriguin els encarregats amb els corresponents operaris –i així, que s'hi comprometin.

QUINA VA SER LA RESPOSTA DE LA GENT?

Molt bona. Encara avui en dia hi ha de l'ordre d'uns tres-cents grups de millora treballant fora d'hores. Mireu, us explicaré un exemple perquè vegeu la força que té aquesta manera de fer les coses. Estàvem a punt de fer el llançament de la *Vanette* (una furgoneta que ara, és clar, ja està passada de moda) i em van venir a veure els enginyers de producció per dir-me que no teníem prou espai i que havíem d'ampliar la fàbrica: ampliar la fàbrica quan estàvem a punt de fer el llançament! Aleshores jo vaig reunir a tots els caps i els vaig dir que havíem de trobar una altra solució. I la vam trobar: va ser el *Programa 100 testos*. Com que necessitàvem uns 600 metres quadrats, vam decidir posar un test per cada 6 m² que alliberéssim –simplement, ordenant millor el taller

i reduint espais a tot arreu on poguéssim. Al final vam superar els 100 testos, i per tant els 600 m², de manera que la fàbrica no es va haver d'ampliar. I tot gràcies a una feina feta purament pels encarregats i els obrers, a partir de les idees d'uns i d'altres. De fet, el gran canvi, el canvi determinant, que vam haver de fer, va ser un canvi de mentalitat. La formació que vam necessitar, durant els set o vuit anys que vam trigar a posar-nos al mateix nivell del Japó, no va ser tant una formació tècnica, ja que de tècnica la gent ja en sabia, sinó que va ser formació en valors.

QUINS VALORS?

Els valors positius de tota societat: l'amor al treball, l'amor a la feina ben feta, ser ordenats, disciplinats, actius, saber treballar en equip. Tot això és el que és essencial en aquesta vida: un pot ser metge, enginyer o el que vulgui, però el que importa de veritat és el propi comportament, el propi estil de vida i la pròpia escala de valors. Això és el que vam aconseguir: canviar l'escala de valors dels nostres treballadors. Ara, està clar, tot va començar per nosaltres: els directius anant pels passadissos amb guants per recollir les burilles que els obrers havien tirat al terra. Aleshores se'n reien, però al cap d'un temps les fàbriques es podien llepar. Vam arribar a suprimir tot un equip de neteja, només calia que vinguessin un cop a la setmana.

I COM S'ACONSEGUIA MOTIVAR ELS TREBALLADORS PERQUÈ FESSIN TOT AIXÒ?

Es tractava de deixar una part del sou com a variable, de manera que aquesta part depengués d'uns objectius que un mateix es fixava, aprovats pel corresponent cap i d'acord amb els objectius que aquest també tenia. Era una mena de pluja fina, que anava des de dalt de tot fins a baix. Començàvem els directors generals, que érem set: ens reuníem i decidíem entre tots quins objectius ens posàvem. I això ho transmetíem als de sota i al mateix temps, els demanàvem que ens diguessin què necessitaven per

complir els seus. En acabar, ells feien al mateix al seu nivell i així fins arribar als obrers. Al final, cadascú tenia uns objectius fonamentats en sis punts clau: millora de la qualitat, dels temps, dels costos, de la gestió, del disseny i dels processos. També hi havia uns equips de millora, amb un supervisor, que revisaven tots els procediments. És veritat que tenien un premi econòmic, però val a dir que el seu gran mèrit és que es reunien fora d'hores, i sense cobrar-les. Tota aquesta manera de treballar exigia un gran compromís de la direcció, que havia de donar exemple sempre. A més, es treballava molt el reconeixement de la feina ben feta. Es muntaven unes reunions generals i, als qui s'ho havien guanyat, baixava el propi president i els felicitava. Això, la gent ho valorava i ho agraiïa.

EN TOT AQUEST PROCÉS, QUINA VA SER L'ACTITUD DELS SINDICATS I DELS PODERS PÚBLICS?

Als sindicats va costar una mica de convèncer-los, però al final, quan van veure que representava una continuïtat, s'hi van apuntar. I la Generalitat, quan es va assabentar de tot el que fèiem, es va posar en contacte amb nosaltres per demanar-nos el *know-how*. Vaig parlar amb el Sr. Matsumura, que era el màxim responsable japonès. "Cap problema", em va dir, "el que realment cal és que tinguin la constància d'aplicar-lo". D'aquí van néixer uns programes entre fabricants i proveïdors de la Generalitat que es van estendre a diferents empreses i que crec que, d'alguna manera, van contribuir a millorar la competitivitat del país.

També vam estendre aquest procés als nostres proveïdors. En lloc de demanar-los una rebaixa d'entrada, els ajudàvem a millorar la productivitat i, així, ens podien oferir més bons preus. Sense demanar mai cap exclusivitat, perquè sempre vam pensar que les millores que els altres fabricants els fessin introduir ens acabarien beneficiant també a nosaltres.

El que passa és que tot això, amb el temps, s'ha anat diluint. Sobretot perquè aquest país és un país totalment espoliat i, és clar, la Generalitat s'ha quedat sense diners per poder-ho continuar fomentant.

“L’única solució era el potenciar vector europeu, de manera que en beneficiar Catalunya, beneficiéssim també Europa, al mateix temps.”

Penseu que estem parlant de 25.000 milions d’euros d’espoli a l’any, entre Catalunya i el País Valencià. És un país que està tractat com una colònia, no ens enganyem. Un país que se li emporten un 10% del producte interior brut cada any és un país espoliat.

TOT AIXÒ PASSAVA ARA FA VINT O TRENTA ANYS, AMB UNA SITUACIÓ ECONÒMICA MOLT DIFERENT. QUÈ CREU

QUE HEM DE FER ACTUALMENT PER TAL DE MILLORAR LA NOSTRA COMPETITIVITAT?

Com que estem vinculats a l’Estat espanyol, tant si volem com si no volem, el primer que cal fer és canviar, radicalment, les polítiques estratègiques de l’Estat espanyol. No poden continuar pensant que l’Estat es redueix a Madrid i no podem continuar amb aquest dèficit estructural bestial.

A QUÈ ES REFEREIX EXACTAMENT QUAN PARLA DE DÈFICIT ESTRUCTURAL?

Vull dir que durant molts anys s'han aprofitat de, per una banda, els impostos dels catalans i, per l'altra, de totes les ajudes que han vingut de la Unió Europea. I tot això, enlloc d'invertir-ho en les regions econòmiques locomotores, ho han invertit pensant

només en un cert equilibri territorial, de tal manera que, per dir-ho clar, s'han passat. Ara això ho pagaran car, perquè han anat ensorrant Catalunya, però s'ensorraran ells, també. No sé com canviaran, però jo tampoc no m'estic de dir-los-ho clarament. L'altre dia, per exemple, quan em va tocar enviar una carta a un ministre, li vaig dir que no podien continuar confiant eternament en el turisme i oblidar-se dels sectors productius. Hem perdut moltes

oportunitats. Moltes. Us n'explicaré una: els japonesos tenen uns vaixells que no paren de donar la volta el món, transportant i recollint cotxes i peces. Així és que, un dia, em van venir a veure i em van dir que, com que el més fàcil per a ells era passar pel Mediterrani, sempre s'aturaven primer aquí, a Barcelona, i després continuaven cap al nord d'Europa. Però el que passava era que, amb aquesta desviació cap al nord, perdien tres o quatre dies d'anada i tres o quatre dies de tornada i que, per això, havien pensat que Barcelona podria ser una bona base logística, sempre que des d'aquí poguessin enviar i rebre la càrrega per tren. Els vaig contestar que era impossible, que s'ho traguessin del cap. Però com que els japonesos són molt japonesos, els vaig haver de pujar en tren fins a la frontera. A Cervera, naturalment, van viure el canvi d'eixos en directe. Aquell dia, a més a més, va tocar que un dels eixos s'encaivalqués, de manera que vam estar-nos-hi una bona estona. Comprendreu que mai més no em van tornar a parlar d'aquella bona idea. Quan en realitat, les coses podrien ser molt diferents i l'oportunitat és claríssima. Per exemple, podríem fer el que fan al port de Rotterdam que, amb una amplada de més de cinquanta quilometres terra endins, hi ha fins i tot fàbriques que acaben d'elaborar el que els arriba de la Xina i d'altres llocs. Però no hi ha manera, perquè els d'allà no volen que l'eix Mediterrani es desenvolupi. Si ho haguessin fet, avui en dia l'economia espanyola hauria estat molt més apuntalada del que ho està. No hi hauria color.

Un altre drama és aquest centralisme exacerbant: no només es tracta d'equilibri territorial sinó que, a més, s'ha de reforçar Madrid. I així, han previst els lligams per alta velocitat de Madrid amb totes les capitals de província, però no el de Barcelona amb València. Això no es pot entendre. Per culpa d'aquest centralisme, estan concentrant tota una sèrie de recursos a Madrid i després són incapaces de ser productius. Per exemple, bona part de les que anomenen grans empreses, establertes allí, no són més que les hereves dels monopolis franquistes.

I, finalment, el que potser encara és més greu és que no tenen una idea clara de què vol dir formar part d'Europa. La tenen des del punt de vista de la

política, perquè en són els reis d'això. Però no la tenen des d'un punt de vista socioeconòmic. Encara no han caput que formen part d'un tot, que és la Unió Europea i que si s'han de desenvolupar uns vectors d'activitat importants en l'Estat espanyol, s'ha de fer amb perspectiva transeuropea. Si això no es fa, es juga en contra de les pròpies empreses, que per cert cada dia han de ser més exportadores.

FINS ARA HA ASSENYALAT ELS DÈFICITS DE L'ESTAT. PEL QUE FA A LES EMPRESES, QUÈ CREU QUE CALDRIA FER?

En l'empresa privada hi ha una manca d'esforços en recerca i innovació. Mireu, les empreses competitives tenen, a la base, sis factors d'excel·lència, que no són els clàssics R+D+I, sinó els R+D+4i: recerca, desenvolupament, innovació, que són les conegudes, i les tres "i" restants. La primera és identitat: el teu cotxe i el meu, per exemple, segur que tenen en comú molts components (frens, airbags, neteja parabrises, etc.) però hi ha alguna cosa que els fa ser diferents, ja sigui a través del disseny, de les prestacions, de la qualitat, etc. La identitat també passa per les persones, per un bon capital humà, ben educat, amb bons valors. En definitiva, el fet diferencial és, en aquest món globalitzat, bàsic, tant a nivell d'empresa com a nivell de país. La segona "i" és impacte. En concret, impacte internacional. Si les nostres empreses no són capaces de ser competitives a nivell internacional, millor que pleguin i es dediquin a una altra cosa. Els productes o els serveis s'han de poder vendre a qualsevol lloc del món. I per aconseguir-ho, s'ha de fer xarxa, aliances estratègiques, s'han de col·locar fàbriques i magatzems de distribució on faci falta... L'última "i" és infraestructura. Sense una bona infraestructura educativa, sense una bona infraestructura logística, tècnica, científica, no es va enlloc. No serveix de res muntar una empresa enmig d'un desert; l'empresa necessita bones universitats i bones comunicacions al seu entorn. Aquests sis factors (recerca, desenvolupament, innovació, identitat, impacte i infraestructures) formen la base de la competitivitat de les empreses. Sobre ella, s'hi aixequen quatre pilars,

que són els que sostenen l'activitat empresarial. Al capdamunt, el teulat, és el benestar social. El primer dels quatre pilars és la tecnologia, sense ella no hi ha res a fer. El segon és l'estratègia comercial: has de ser capaç de saber què passa al teu voltant, veure on tens el mercat i trobar la manera d'entrar-hi. El tercer és la logística que, avui en dia, ha agafat un gran pes, perquè ens hem internacionalitzat: ara, tan important com el que s'ha de produir, és on s'ha de produir (en funció dels costos, de la proximitat del mercat, etc), i com que el resultat és que es disposa de diversos centres, s'han de saber coordinar logísticament. L'últim pilar és la cultura d'empresa, els valors, perquè sense un capital humà potent, no hi ha res a fer. En tot això és on els nostres empresaris han de dedicar els seus esforços.

VOSTÈ VEU EMPRESARIS JOVES AMB CAPACITAT I GANES DE FER AIXÒ?

Sí. Jo crec que a Catalunya afortunadament això hi és. El que és molt greu però, el que és gravíssim, és que nosaltres no ens podem dedicar a potenciar-ho. I això em dol molt. Em dol veure que la Generalitat, degut a l'espòli fiscal que pateix, no tingui diners per ajudar les empreses a fer tot això, a fer aquesta revolució "cultural", que s'ha de fer i que està a mig fer. És una revolució iniciada a finals dels anys 80 gràcies a Nissan Motor Ibèrica. En aquella època els de la SEAT estaven a anys llum de nosaltres. Ara tothom ha copiat les tècniques japoneses. Vam ser els primers d'aplicar el *just-in-time*: suprimir magatzems, rebre els materials just quan feia falta, etc. Totes aquestes coses les tenim a mig fer: hi ha grans empreses que ho estan aplicant i obliguen els seus proveïdors a seguir aquest camí, sobretot empreses de l'automoció, però ara el que ens convindria és aquella pluja fina a nivell de país. Els coneixements hi són, però la pluja fina no ha penetrat. I no ha penetrat sobretot perquè aquest govern, no dic que no tingui voluntat, però no té recursos.

EL QUE SÍ QUE SEMBLA QUE ESTIGUI ARRELANT SÓN

LES IDEES DE FERRMED. ENS PODRIA EXPLICAR COM NEIX AQUESTA INICIATIVA?

A Ferrmed volem que s'implanti el que ara ja definim com el Gran Eix Ferroviari de Mercaderies Escandinàvia – Rin – Ròdan – Mediterrani, des d'Algecires fins a Helsinki. La idea neix de la nostra experiència professional. En el meu cas, com us deia, era director general de programació i aprovisionaments de Nissann. Per tant, depenien de mi: la programació general de l'empresa, el llançament de nous productes, el control de producció, les compres i la distribució. Això em va donar una visió molt àmplia de la problemàtica que teníem en el transport. Vam intentar canviar la manera amb què fèiem la distribució, que fins aquell moment era bàsicament amb camió. I per fer-ho vam fer el possible per tal de crear una companyia de transport ferroviari, que es va dir Logística y Transporte Ferroviario, S.A., que per cert encara existeix. El transport ferroviari, però, també tenia els seus problemes: si volies enviar un tren de cotxes des de Barcelona fins a Granada, resulta que el trajecte no es podia fer de forma directa, ja que no existeix cap connexió entre Múrcia i Andalusia. El que succeeix és que els trens, a l'altura de València, han d'agafar una radial per anar a Alcázar de San Juan, que està a 150 quilòmetres al sud de Madrid, i tot seguit tornar a baixar per una altra radial per anar fins a Granada. Amb tot, s'acaben fent uns quatre-cents quilòmetres més de recorregut, cosa que es tradueix en un sobrecost en el transport. A més, existia un altre problema: el transport cap a Europa. Vam fer alguns intents, que al final van resultar unes experiències penosíssimes. Per exemple, un trajecte Barcelona-París va durar cinc dies. Una altra vegada, ens van dividir el tren en dues parts i van arribar els vagons en dies diferents. En definitiva, un drama.

Tot això m'encenia tant la sang, que quan vaig acabar i em vaig jubilar, amb uns quants amics, que tenia d'aquí i d'allà, vam decidir crear un *lobby* prou potent com per resoldre aquest problema. Però era clar que si això ho fèiem només els catalans i els valencians, ens ho tombarien segur. Per tant, l'única solució era potenciar vector europeu, de manera que

en beneficiar Catalunya, beneficiéssim també Europa, al mateix temps. Aquests darrers mesos hem donat un gran pas en aquesta línia ja l'hem fet, amb la presentació de l'estudi global (econòmic, tècnic, socioeconòmic i mediambiental), que ha transcendit a l'opinió pública i per a l'elaboració del qual vam aconseguir una subvenció europea importantíssima.

EN L'ESTUDI DEMOSTRATIU DE FERRMED PERÒ, ES VEU CLAR QUE LA MAJORIA D'ACCIONS PENDENTS RECAUEN A ESPANYA. EXISTEIX LA VOLUNTAT DEL GOVERN ESPANYOL PER TIRAR ENDAVANT AQUEST PROJECTE?

Aquesta és la primera vegada que la societat civil demana un eix ferroviari. Fins ara, a Europa, tots els eixos els havien demanat els polítics. I tota la força de Ferrmed és precisament això, que ve de la base, no és un projecte *up-down* sinó *bottom-up*. Per exemple, a finals del 2004 vaig anar a València a “vendre” Ferrmed. Els valencians em van dir que a Madrid els deien que per treure les mercaderies havien de passar per Terol, per Saragossa i per Canfranc. Jo els vaig respondre: “Primer, la línia de Canfranc està tancada: va caure un pont i els francesos no l'han arreglat. Segon, en aquesta línia hi ha rampes del quaranta-tres per mil. Això vol dir que una locomotora arrossegarà quatre o cinc vagons, no més. I tercer, on teniu el mercat? Només a París? O bé a Alemanya, a Suïssa? Aleshores, el vostre eix natural és aquest i no el d'Aragó”. A partir d'aquest moment els valencians es varen bolcar literalment amb projecte Ferrmed. I els murcians igual. I els andalusos tres quarts del mateix. En definitiva, ara ja no estem sols i això ha fet que hi hagués un canvi d'actitud. Mireu, el dia que vam anar a veure el Ministre a Madrid hi vaig anar acompanyat del President del Port de Barcelona, del de València, del d'Almeria, del President de la Cambra de Comerç d'Almeria, del de la Cambra de Comerç del Campo de Gibraltar, del Director de Fàbrica de SEAT, del Director de Logística de Ford, dels representants dels empresaris de Múrcia i de València. I és clar, tenint al meu costat totes les forces vives del país, almenys de cara, no ens podien dir que no.

POTSER HI HA HAGUT UN CANVI D'ACTITUD PERÒ EN-CARA QUEDA MOLTA FEINA PER FER.

El cert és que quan decideixes començar a parlar de dates, aleshores, tot sembla que canvia. Quan els preguntes quan tindran la línia Barcelona-Castelló desdoblada, doncs et responen: “*Bueno, lo normal con estos proyectos, unos nueve años*”. Nou anys! I mentrestant fan un túnel de vint-i-vuit quilòmetres entre Castella-Lleó i Astúries per on, com a molt, hi passaran vint trens al dia.

LLAVORS, QUINES POSSIBILITATS D'ÈXIT TÉ FERRMED?

Jo sóc optimista i crec que ens en sortirem perquè hem agafat un prestigi inqüestionable. Ferrmed té membres a Rússia, al Port de Rotterdam, al Port de Bejaïa,... En total cent cinquanta membres i encara estem creixent. D'altra banda, a nivell polític, hem aconseguit captar l'atenció de diferents governs i de la pròpia Comissió Europea. Per tant, tenim un gran suport i molt poca oposició. De fet, la poca que tenim és a Itàlia i a Aragó. A part d'això, crec que es tracta d'un projecte amb molt valor afegit. Per exemple, quan vam començar pensàvem només en un sol eix ferroviari i després de donar-hi voltes, vam veure que també calia una branca fins a Gènova. A més a més, a part del propi traçat, també proposem solucions per a d'altres aspectes del transport ferroviari a Europa. Això va néixer de veure que Europa en general, és un desgavell ferroviari: la senyalització, els sistemes de control, la tensió elèctrica, els gàlibs...Tot és diferent. Per aquesta raó hem provat d'estandarditzar-ho creant els estàndards Ferrmed. Tots aquests estàndards han estat un afegit a tot el projecte Ferrmed, que l'han fet ser un èxit esclatant.

Us parlaré d'alguns casos. En primer lloc, la longitud dels trens. A Europa els trens de mercaderies no passen dels 300 - 400 metres de longitud. Als EEUU la mitjana és de 2 km i els més llargs arriben a 3 km i mig. Això vol dir que arrosseguen 40.000 o 50.000 tones. A Europa, els trens com a màxim n'ar-

rosseguen 800 o 1.000 a tot estirar. Així, no es pot competir! Per altra banda, també hi ha el tema dels pendents, que no haurien de ser superiors a un 12 per mil i dels gàlibs, que haurien de ser més amples per tal de permetre posar contenidors marítims alts. Tot això, que el principi generava molta oposició, s'està començant a acceptar. Per exemple, a França, ja s'estan provant trens de 1.000 metres de longitud. Alguns trens que van des de Stuttgart fins a Copenhaguen ja tenen una longitud de 850 metres.

NO CREU QUE FERRMED PODRIA SERVIR COM A EXEMPLE A SEGUIR PER ALTRES PROBLEMES PROPIS DE CATALUNYA?

Sí, sí, jo penso que això és el que s'ha de fer. Jo també us podria parlar d'altres coses que estem fent. Per exemple del projecte R+D+4i. Amb projectes com aquests estem posant Catalunya al mapa. Sempre mirem de buscar aquesta dimensió catalana-europea. A mi, Madrid m'importa poc. M'importa molt més Catalunya, els Països Catalans, el conjunt occitano-català, etc. Mireu, dos economistes de renom mundial, Kenichi Ohmae i Richard Florida, van fer un estudi sobre les grans regions econòmiques mundials. I el que més em va gratificar és veure que l'eix Ferrmed està centrat ben bé on diuen ells que hi ha l'onzena regió econòmica més important a nivell mundial: els Països Catalans i Occitània. Madrid està al número trenta-nou!

HI HA ALTRES ASSOCIACIONS AL PAÍS AMB UN DISCURS, SINÓ SEMBLANT, POTSER COMPLEMENTARI. PER EXEMPLE FEMCAT. SEMPRES'HAVIA ACUSAT LA SOCIETAT CIVIL CATALANA QUE CADASCÚ FES LA GUERRA PEL SEU COMPTE. AIXÒ ENCARA PASSA?

En primer lloc cal anar pel món amb humilitat. Carregat de força i de raó, però amb humilitat. I si vas pel món així és més fàcil col·laborar amb els altres. I nosaltres, dels cent cinquanta membres que tenim n'hi ha setze que són *cross-memberships*. És a dir, nosaltres ens hem fet membres d'ells i ells de nosaltres. I a partir d'aquí col·laborem amb certs estudis i amb

determinats projectes. I això és el que s'ha de fer: s'ha d'estar obert i no tenir una mentalitat tancada. Però reconec que els homes posem de vegades l'ego per davant. A més a Catalunya, potser tenim una certa tendència a oblidar el que s'ha fet abans de nosaltres. No reconeixem la feina dels altres.

és una persona amb una energia sorprenent i ens podríem passar encara més hores parlant, si no fos perquè ja s'ha fet massa tard. Demà al matí, ell tornarà a estar al peu del canó, lluitant perquè a la fi, tot allò que ja li punyia ara fa trenta anys, deixi algun dia de ser un obstacle per al desenvolupament dels Països Catalans.

VOSTÈ, A MÉS A MÉS, ÉS EL PRESIDENT DE DIVERSES ASSOCIACIONS CULTURALS CATALANES: ACCIÓ ESCOLAR DEL CONGRÉS DE CULTURA CATALANA, CONÈixer CATALUNYA, FUNDACIÓ OCCITANO-CATALANA, I UN DELS FUNDADORS DEL DIARI AVUI. D'ON NEIX AQUESTA VOLUNTAT DE SERVEI AL PAÍS?

WEBS DE CONSULTA:

<http://www.ferrmed.com>
<http://www.rd4i-project.com>

Jo crec que això és una mica una barreja de diferents coses. Per una banda, la manera de pensar de cadascun, però també hi ha un pòsit familiar important. I també la sort d'haver anat a l'Escola Virtèlia. Hi havia una confraria, la de la Mare de Déu de Montserrat, amb en Jordi Pujol com a confrare major. S'hi organitzaven parlaments, reunions clandestines,... En resum, que per ser una època franquista, hi havia un esperit molt català. Però si hagués de resumir-ho per ordre d'importància, diria que primer el meu pare, després l'escola i en tercer lloc aquesta inquietud, aquest patiment del país.

QUÈ VOL DIR EXACTAMENT QUAN DIU QUE PATEIX EL PAÍS?

Home, que voldria tant una Catalunya potent, exemplar, un país de primer nivell en qualitat, en solidaritat, que quan veig que retrocedim en qualsevol d'aquestes coses, quan veig que no anem prou bé i que hem d'anar millor, quan veig que cal avançar més i que hem d'aconseguir no sé què però no ho fem, doncs això em bull i em crea un neguit. I l'única manera que tinc per resoldre-ho és pencant, pencant i pencant. I quan treballo, i obtinc resultats, d'alguna manera em trec tot aquest neguit.

En aquest moment ens adonem que ja han passat gairebé dues hores des del moment que hem començat. Joan Amorós

PARAULES D'INTRODUCCIÓ AL MEMORIAL JOAQUIM XICOY'09

JORDI SALES I CODERCH

Professor de Filosofia de la UB i President de l'Associació "Persona i Democràcia. Joaquim Xicoy"

Molt Honorable Sr. Jordi Pujol, Sra. Mariona Xicoy, membres de la junta de govern de Persona i Democràcia, membres dels jurats, parlamentaris, senyores i senyors:

Avui 16 de novembre del 2009 és el tercer aniversari de la mort de Joaquim Xicoy i Bassegoda, l'Associació Persona i Democràcia + Joaquim Xicoy que porta uns mesos d'existència commemora el seu record amb la primera edició del Memorial Joaquim Xicoy.

L'Associació Persona i Democràcia + Joaquim Xicoy vol aconseguir el seu desig d'esdevenir un espai de diàleg, anàlisi i reflexió, destinat a formular propostes que millorin la qualitat del sistema democràtic. Ens mouen dos grans impulsos. L'un és fomentar la reflexió i l'anàlisi a l'entorn del model social de Catalunya i de les grans qüestions que afecten el nostre país. L'altre impuls és estimular la participació responsable de persones i entitats en el debat públic. Volem reflexionar sobre la vida democràtica al nostre país i volem fomentar vocacions polítiques ben precises en el bon govern del nostre país. Massa sovint les doctrines es mantenen segures fugint de la realitat; massa sovint, també, els pragmatismes esdevenen eficaços a costa de no respectar res superior que orienti les accions. Posar juntes de la millor manera possible la claredat de la reflexió i la descripció ajustada de les realitats és una de les nostres vocacions més específiques. No és fàcil que la nos-

tra realitat estigui sempre ben regida i ben orientada, no és fàcil saber aplicar d'una manera adequada principis i normes a la realitat concreta. Davant de les dificultats i els cansaments possibles, és molt bona cosa servir-se com a exemples de figures que les van saber vèncer i que no van defallir, és la lògica de la vella dita *de facto ad posse valet illatio*, si s'ha fet és que és pot fer. Nosaltres ens inspirem en la figura de Joaquim Xicoy i Bassegoda (1925- 2006), diputat a Madrid, conseller de Justícia i President del Parlament de Catalunya. El Bisbe Joan Carrera en ocasió de la mort de Xicoy, va destacar les seves conviccions democràtiques i la seva fidelitat al país, el seu realisme i la seva autoritat moral. [Catalunya Cristiana 30-XI-06 p.39]. El seu tracte estava marcat per un bon humor agut i constructiu.

Les nostres activitats estan obertes i esperen ser útils a totes les ciutadanes i ciutadans del nostre país, sobretot perquè partim del convenciment ferm que tots els ciutadans són polítics en la mateixa mesura i que totes les persones són intel·lectuals. L'aclariment mitjançant la intel·ligència i la participació en el govern de la comunitat són sempre vocacions universals quan les coses estan ben posades. Entendre la realitat i governar la comunitat de la qual es forma part és sempre responsabilitat de tothom. La formació dels ciutadans a través de la instrucció pública va encaminada a possibilitar nivells de participació molt amples. Aquesta dimensió personalitzadora universal la volem glossar i desplegar confiant d'una manera habitual en l'encert dels nostres polítics en el sentit més professional del terme. És bona cosa que els nostres polítics, (tots són nostres), encertin, i nosaltres els volem ajudar, en la mesura de les nostres forces, a que la freqüència d'aquests encerts sigui el més amplia i el més constant possible. La maledicència, el parlar malament de les persones, pot ser a estones una ocupació ben distreta fins i tot enginyosa i sempre més o menys justa, com una constant però, és corrosiva, desfà l'ànima de les persones i dels pobles. Els comunicadors que creen tan fàcilment climes de brega i desprestigi constant fan un mal servei a la nostra societat. Quan ens acostumem a parlar massa malament d'alguns estaments, els polítics, els mestres,

els professors universitaris, els jutges, els metges, els periodistes, alguna dimensió de la nostra responsabilitat ciutadana envers la legalitat, la veritat, la justícia, la salut, la informació es desfà cap al ressentiment, la irresponsabilitat, el nihilisme. No s'hi

“Massa sovint les doctrines es mantenen segures fugint de la realitat, massa sovint els pragmatismes esdevenen eficaços a costa de no respectar res superior que orienti les accions.”

val a badar: un mal clima social no ens ajudarà gens en les hores difícils que ens esperen. En un conferència del 1998, tota ella molt interessant, titulada *Defensa d'una generació*, Joaquim Xicoy parla de l'Esperança en la intel·ligència humana que pot anar trobant camins per superar les contínues i inevitables contradiccions, conflictes i problemes que nosaltres mateixos anem generant. Aquesta esperança és l'actitud de fons que la lliçó de Joaquim Xicoy pot donar-nos ara. Amb ella, ens revestirem per tal de batallar dia a dia en l'establiment d'un clima de confiança en nosaltres mateixos com a poble capaç d'un bon autogovern.

L'Associació ha centrat aquest Memorial Joaquim Xicoy en dues activitats: l'atorgament d'uns premis i la presentació de la col·lecció de *Papers de Persona i Democràcia + Joaquim Xicoy*.

Premia el treball parlamentari al servei de Catalunya amb el Premi Joaquim Xicoy, premia una tasca política exemplar amb el Premi Persona i Democràcia, i premia la producció periodística potenciadora dels valors humanístics i de la qualitat democràtica amb el Premi Carles Cardó. La col·lecció *Papers de Persona i Democràcia* té un triple

objectiu en la seva atenció: la reflexió actual, les fonts dels nostres ideals, l'anàlisi de la nostra realitat. Les societats avançades de ciutadania universal tenen actualment molts problemes. És bona cosa tenir sensibilitat i lucidesa per sentir i pensar totes i cadascuna de les dificultats en què ens trobem. Convé, també, però, adonar-se que moltes de les dificultats actuals es presenten com a derivades de la resolució de problemes anteriors en una línia acumulativa d'esforços envers el benestar i la justícia. A *Defensa d'una generació*, la dels nascuts entre 1925 i 1935, Joaquim Xicoy expressa així aquest postulat d'exigència esperançada de continuïtat: “Em resulta inconcebible –diu– que la tasca de reflexió sobre la realitat del món o de l'home siguin un fil discontinu, com si tot s'hagués d'inventar de nou a cada generació”.

Persona i Democràcia és un esforç realista en favor d'uns ideals heretats de transformació constant de la realitat des del que s'ha reconegut com a superior, com a guia i com orientació. Treballarem cinc eixos:

- La contribució al prestigi i la credibilitat dels polítics.
- L'estímul de la participació en un nou marc d'activitat política.
- La formació dels líders socials i polítics.
- La dinamització i revitalització del teixit social.
- La reflexió i el debat a l'entorn dels valors.

NOTÍCIA DE CATALUNYA: L'AFANY DEL CONCRET

JOAQUIM FERRER

Historiador i President de la Fundació CatDem

En qualsevol època i situació una característica que fa valuosa una obra és que ajudi a entendre el concret, a valorar-lo i a treballar-hi. El gust per el concret és el que ens fa apropar a la realitat i copsar-ne les complexitats i les dificultats i, en haver aprofundit aquests elements, ens situa en millor posició per a actuar-hi.

Aquelles anàlisis que són capaces de fer-nos veure els factors que componen la realitat són d'un valor indiscutible. Són aquelles que, amb estil clar i directe descriuen el que tenim al davant i que potser ens seria difícil d'entendre. Són aquelles que amb mà decidida aparten les teranyines que els malentesos o simplement els anys dipositen damunt la vida i que periòdicament és necessari descobrir en la seva més crua i autèntica realitat, pas previ a actuar, per fer-ne el redreçament i la projecció.

Aquest exercici és el que feu l'historiador Jaume Vicens i Vives amb les seves investigacions i assaigs. Entre aquests, el que aconseguí la més alta utilitat col·lectiva fou amb el llibre *Notícia de Catalunya* publicada el 1954 i des d'aleshores reeditada periòdicament.

Notícia de Catalunya s'oferí a la societat catalana en una etapa especialment difícil, la dècada dels anys cinquanta del segle XX, potser la més angoixosa de l'època que visqué Catalunya sota la dictadura franquista. Fou justament aleshores que Vicens i Vives oferí aquesta anàlisi clara i esperançadora dels

elements que conformen la personalitat dels catalans i els desafiaments que ens envolten.

Efectivament, aquella dècada era extraordinàriament difícil. Catalunya havia acabat la Guerra d'Espanya del 1936 – 1939 en un naufragi col·lectiu, tothom hi havia sortit vençut, uns i altres, els de més ençà i els de més enllà, tothom constatava que la personalitat nacional dels catalans era trepitjada amb ànim de fer-la desaparèixer.

Així i tot, la dècada dels anys quaranta havia alimentat l'esperança que, si la Segona Guerra Mundial era guanyada per les democràcies, això significaria el retorn de les llibertats i de les cotes d'autogovern. A casa nostra Maurici Serrahima escrivia en aquells anys un opuscle, al qual posava el significatiu títol de *Mentrestant*, convidant a mantenir les conviccions mentre no es produïa aquella recuperació. Però, el següent escenari internacional que es produí i que fou conegut com la Guerra Freda, donà oxigen a la dictadura franquista i provocà la desesperació que amb claredat descriu Gaziell en les *Meditacions en el desert 1946 – 1953*. Aquestes constaten que les esperances en un ràpid restabliment de les llibertats democràtiques s'ajornaven i es tancava així l'oportunitat esperada.

Fou aleshores, en els anys cinquanta, quan es produí la dècada més dramàtica, el franquisme sense cap pressió externa s'afermà en els seus mètodes. Fou en aquest període quan Espriu convidava a un "salvar els mots" que reflectia una situació límit.

En aquesta situació, Vicens i Vives publicà *Notícia de Catalunya*, assaig que descriu amb claredat els grans factors que componen la vida catalana. La seva publicació fou un esdeviment. Santiago Sobrequés, en una carta a Jaume Vicens i Vives, escriu "no vull deixar passar més dies sense acusar la gran impressió que m'ha produït la teva Notícia de Catalunya, que considero d'una valentia i penetració excepcionals. Sens dubte que és una de les coses més importants i més teves, més sinceres que has escrit i suposo que farà soroll i que se'n parlarà durant molt de temps i potser més demà que avui" (*Història d'una amistat – Epistolari de Jaume Vicens i Vives i Santiago Sobrequés i Vidal (1929 – 1960)*).

Enmig de la grisor que imposaven les circumstàncies, Vicens i Vives feia una descripció clara i contundent dels catalans, de la personalitat, qualitats i defallences, encerts i errors i proposava, com a primera tasca a emprendre, “conèixer-nos” i –afegia

“Notícia de Catalunya fou i és útil per conèixer-nos, condició de qualsevol moment de la nostra història i de tota generació.”

“saber qui hem estat i qui som, si volem construir un edifici acceptable dins el gran marc de la Societat Occidental a la qual pertanyem per filiació directa des dels temps carolingis”.

El llibre explica tres grans capítols:

I - Els elements: El català, home de marca, El sentit social de la terra, Eina i feina, Prohomia i gent de bé i Església i clergat.

II - Les il·lusions: El pactisme, Imperi i llibertat i L'actitud hispànica.

III - Les dificultats: Els catalans i el Minotaure, Les revolucions catalanes i Els ressorts psicològics col·lectius.

Cada ratlla d'aquest assaig, el qual fou útil fa més de cinquanta anys i que segueix essent recomanable, és escrita des d'un coneixement profund de la nostra història i des de la convicció que sempre és possible redreçar-se i construir-se, si hi ha la voluntat de fer-ho.

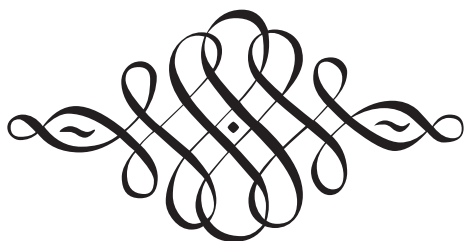
Precisament una de les conclusions del llibre és la que afirma: “La vida dels catalans és un acte d'afirmació continuada: és el sí no el si. Per això el primer ressort de la psicologia catalana no és la raó, com en els francesos; la metafísica, com en els alemanys; l'empirisme, com en els anglesos; la intel·ligència, com en els italians; o la mística com en els castellans. A Catalunya el mòbil primari és la voluntat d'ésser.”

Notícia de Catalunya fou des de la primera edició un llibre que fou i és útil per fer més sòlida aquella voluntat d'ésser, la qual segueix essent bàsica en la vida catalana. En aquella circumstància contribuí a la formació d'un pensament i d'una pràctica de reconstrucció nacional: aquest llibre és a la base de les grans accions que una nova generació protagonitzà a les acaballes dels anys cinquanta del segle XX; és, també, a la base de les motivacions profundes de l'acció dels anys seixanta, quan Jordi Pujol fixà com a gran objectiu “Construir Catalunya” i, finalment, és present també en les prioritats de les primeres dècades del restabliment de la democràcia i de l'autonomia.

Notícia de Catalunya fou i és útil per conèixer-nos, condició de qualsevol moment de la nostra història i de tota generació. La descripció aprofundida que Vicens i Vives féu dels catalans ha esdevingut un text d'aquells que travessen les èpoques i esdevenen clàssics moderns, perquè moltes generacions hi troben explicacions i suggeriments que els acompanyen en la vida i els ajuden a fer-la amb més coratge i decisió.

Vicens i Vives ens deixà una monumental obra com a historiador. I ens féu el gran present d'un assaig que ens indica els camins a recórrer, sempre com afirma en les últimes ratlles “amb temps, amor i confiança”.

NOTÍCIA DE LLIBRES

OBRES DESTACADES DE J. VICENS I VIVES

(Girona 1910 – Lió 1960)

La bibliografia d'aquest historiador ofereix un balanç de gran interès. En els seus inicis ja hi destacà un especial esforç per aprofundir els fets fonamentant-los en l'estudi de les fonts documentals. Aquesta voluntat cristal·litzà en noves descripcions de la vida catalana del segle XV i

posteriorment del XIX. L'impuls donat a la historiografia creà una escola, una forma d'anàlisi del passat i així mateix, els seus assaigs, unes síntesis útils per al present i el futur dels catalans.

OBRES INDIVIDUALS

- *Història. Primeres lectures*, amb la col·laboració d'Enric Bagué, il·lustrat per Josep Obiols, Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1936.

- *Ferran II i la ciutat de Barcelona 1479 – 1516*, Barcelona: Seminari d'Història de Catalunya de la Universitat Autònoma, 1936 – 1937.

- *Mil figures de la història*, Barcelona: Instituto Gallach, 1944.

- *Polis. Historia universal* amb la col·laboració de Pericot i Castillo, Barcelona: Teide, 1945

- *Historia de los remensas en el siglo XV*, Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Instituto Jerónimo Zurita, 1945.

- *El príncipe don Fernando (El Católico), rey de Sicilia*, Zaragoza:

Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Institución Fernando el Católico, 1949.

- *Tratado general de geopolítica*, Barcelona: Teide – Universidad de Barcelona, 1950.

- *Aproximación a la historia de España*, Barcelona: Centro de Estudios Históricos Internacionales – Universidad de Barcelona, 1952.

- *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia 1458 – 1478*, Madrid: Centro Superior de Investigaciones Científicas, 1952.

- *Juan II de Aragón 1398 – 1479: Monarquía y revolución en la España del siglo XV*, Barcelona: Teide, 1953.

- *Notícia de Catalunya*, Barcelona: Àncora, 1954.

- *El gran sindicato remensa 1488 – 1508: la última etapa del problema agrario catalán durante el reinado de Fernando el Católico*, Madrid: Centro Superior de Investigaciones Científicas – Patronato Marcelino Menéndez, Pelayo 1954.

- *Els Trastàmars*, Barcelona: Teide, 1956.

- *Industrials i polítics del segle XIX*, amb una segona part de biografies de Montserrat Llorens,

Barcelona: Teide, 1958.

- *Trajectòria mediterrània del Príncep Carles de Viana*, Barcelona: Rafael Dalmau, 1961.

- *Obra dispersa*, dos volums, Barcelona: Vicens Vives, 1967.

- *Història d'una amistat. Epistolari de Jaume Vicens i Vives i Santiago Sobrequés i Vidal, 1929 – 1960*, Barcelona: Vicens Vives, Girona: Ajuntament de Girona, 2000.

OBRES COL·LECTIVES

- *Estudios de Historia Moderna*, Barcelona: Centre d'Estudis Històrics Internacionals – Universitat de Barcelona, 1951 – 1959.

- *Índice Histórico Español*, Barcelona: Centre d'Estudis Històrics Internacionals – Universitat de Barcelona, iniciat el 1956.

- *Historia social y económica de España y América*, Barcelona: Teide, 1957 – 1959.

- *Manual de historia económica de España*, Barcelona: Teide, 1959.

- *Moments crucials de la història de Catalunya*, Barcelona: Teide, 1962.

NACIÓ I MAGISTERI PONTIFICI

ANTONI M. ORIOL I TATARET

Edicions Proa. Barcelona, 2007

El curriculum de l'autor és ampli: prevere de la diòcesis de Vic, llicenciat en teologia i filosofia, professor de teologia moral, promotor del Seminari de doctrina social de l'Església a la Facultat de teologia de Catalunya, professor de doctrina social de l'Església a la Universitat pontificia de Salamanca i relator del Concili provincial tarraconense.

Abans del llibre que comentem va publicar, amb Joan Costa, *Fet nacional i magisteri social de l'Església* (Proa, Barcelona, 2003) escrit amb ocasió de la instrucció pastoral de la Conferència episcopal espanyola titulada *Valoración moral del*

terrorismo en España, de sus causas y de sus consecuencias, que fou aprovada el novembre del 2002 i que contenia pronunciaments sobre el nacionalisme.

Nació i Magisteri Pontifici és una investigació ampla i curosa, amb uns resultats que són exposats de forma sistemàtica i clara. L'autor pren en consideració un total de 380 documents. Després del prefaci del cardenal Paul Popard, president del Consell Pontifici per a la Cultura, i de la presentació del propi autor, vénen set capítols dedicats a Pius XI, Pius XII, Joan XXII, al Concili Vaticà II, a Pau VI i a Juan Pau II. El període temporal cobert va, per tant, de 1922 a 2005. Observi's que és un període que va viure commocions i canvis molt amplis, com ara la Segona Guerra Mundial, la descolonització, la Guerra freda i la desintegració de la Unió Soviètica. En molts casos, les nacions i els nacionalismes van estar implicats en primer pla: es va veure el nacionalisme alemany aprofitat per als projectes expansius del Nacionalsocialisme, la dominació de diverses nacions -estats bàltics, Ucraïna, Bielorrússia, per exemple, a més dels països de l'est d'Europa- per la Unió Soviètica i la creació de nous estats arran de la descolonització, de la desintegració de la Unió Soviètica, i de la secessió de països prèviament iugoeslaus. La doctrina pontificia es fa ressò freqüentment d'aquests fets.

En cada un dels capítols que

hem detallat, l'autor fa una presentació del Papa corresponent i a continuació reproduceix els textos originals que ha seleccionat com a significatius per al tema que investiga. A continuació analitza el seu contingut. Al final de cada capítol fa una síntesi doctrinal. Aquest material sobre els sis papes estudiats, més el Concili Vaticà II, s'estén fins la pàgina 716 del llibre. El Papa al qual es dediquen més pàgines és Joan Pau II (403), seguit per Pau VI (120) i el Concili Vaticà II (60). El document de síntesi doctrinal més extens també és el dedicat a Joan Pau II (37 pàg.), molt lluny dels que segueixen (Pius XII i Pau VI amb 4 pàgines). Segurament això és el resultat d'un llarg pontificat, 27 anys, d'una excepcional energia i creativitat que es va mostrar en molts àmbits, d'una intensa activitat viatgera que el va posar en contacte amb moltes nacions i del seu origen polonès, amb la injecció de sensibilitat que això pot suposar respecte a situacions d'opressió o de llibertat de les nacions.

Després dels capítols dedicats als diferents papes i al Concili Vaticà II, el llibre conté un annex amb un compendi de la doctrina social de l'Església referent al fet nacional. També inclou un índex temàtic que, pel seu caràcter sintètic, obre amb eficàcia el llibre a l'interès del lector. Registra quinze entrades, les quals val la pena reproduir: autodeterminació, cultura,

Déu, estat, Europa, família, home, llengua, minories, nació, nacionalisme, pàtria, poble, racisme i secessió. Sota cada un d'aquests termes vénen les referències a les pàgines dels textos corresponents i cada una d'elles és precedida per un títol que ens indica sintèticament allò que trobarem. Aquestes referències estan reunides prèviament en tres grups que es distingeixen segons sigui el prisma al qual responen: el teològic eclesial, l'antropològic o l'ètic jurídic.

La doctrina social de l'Església distingeix entre dos tipus de nacionalismes. L'esperit de la distinció es veu clar seguint el text de Joan Pau II: "El patriotisme, en efecte, és el recte i just amor de la pròpia identitat com a membre d'una determinada comunitat nacional. Negació del patriotisme és el nacionalisme: mentre que el patriotisme, estimant allò que és propi, estima també allò que és d'altri, el nacionalisme menysprea tot allò que no és propi. Allò que és d'altri, si no reeix a destruir-ho, cerca d'apropiar-s'ho" (pàg. 500) Aquesta accepció negativa del nacionalisme sembla aplicar-se molt bé al comportament que tenen, en ocasions, les nacions majoritàries respecte a les minoritàries dintre d'un estat plurinacional, encara que, com a actitud, el nacionalisme negatiu així definit pot afectar a qualsevol tipus de nació. L'altra cara, el nacionalisme positiu o patriotisme, va tenir una formulació, feta pel poeta polonès

Norwid, que Joan Pau II cita amb satisfacció: "La nació és feta no solament d'allò que la distingeix de les altres, sinó també de tot allò que la uneix a les altres" (pàg. 628).

Mirant la doctrina pontificia en el seu conjunt, queda clar que el nacionalisme negatiu és una deformació del nacionalisme positiu o patriotisme. Tant la nació com el nacionalisme, considerats en el que pròpiament són, no solament mereixen un judici positiu sinó que són considerats com una dimensió essencial de l'existència humana i de les exigències del seu desenvolupament, una dimensió que cal afavorir i conrear. Podem prendre la definició de Joan Pau II: "La nació és la societat natural en la qual l'home, a través de la família, ve al món i forma la seva pròpia identitat social; és a dir, que ell viu en una determinada cultura que afaïçona el geni del seu poble i imprimeix en els homes (...) les característiques de llur personalitat i de llur formació" (pàg. 353).

Cal tenir en compte, en primer lloc, que fent aquesta valoració de la nació, reconeixent-li aquest paper essencial en la vida dels homes, el pensament pontifici se situa, de bon principi, en franca oposició a l'uniformisme, a la idea que les unitats polítiques han de fonamentar la seva cohesió en una bàsica uniformitat cultural, lingüística i simbòlica. No cal pensar massa per trobar exemples llunyans, propers i

molt propers d'aquesta creença. La molt diferent posició de la doctrina pontifícia pot veure's consultant el terme "minories" en l'índex temàtic del llibre que comentem. Hi comprovarem la decidida defensa de les minories per part de la doctrina pontifícia, que els reconeix el dret a existir i a les seves peculiaritats culturals i lingüístiques, tot establint l'obligació que tenen els estats de promoure i afavorir els seus drets.

Quan parlem de nació ens referim a quelcom més que a una minoria. Encara que sigui una nació minoritària, mirar-la en tant que nació és diferent que mirar-la en tant que minoria. Una nació considerada en ella mateixa és una comunitat unida per vincles diversos - culturals, històrics, polítics - i amb el desig de continuar unida. Caldria afegir, probablement, que aquesta comunitat constitueix una mena de base existencial per als seus components, com llur lloc de partença i d'arribada. Finalment, sembla també característica de la comunitat nacional la voluntat de ser, mitjançant les institucions oportunes, un subjecte col·lectiu capaç de decidir sobre els seus propis afers. Al respecte, la doctrina de l'Església té formulacions molt clares, com ara aquesta de Joan Pau II: "L'Estat és sòlidament sobirà quan governa la societat i alhora serveix el bé comú de la societat i consent a la nació de realitzar-se en la seva pròpia subjectivitat, en la

seva pròpia identitat". (pàg. 365) El terme "subjectivitat" aplicat a la nació sembla implicar que és concebuda com un subjecte i que l'estat és un organisme al servei de la nació. De fet, en un altre document, el mateix Joan Pau II diu que "l'estat és l'expressió de l'autodeterminació sobirana dels pobles i les nacions" (pàg. 162), cosa que després rebla de la següent manera: "És ací on rau la seva autoritat moral. Fill d'un poble de cultura mil·lenària que ha estat privat durant un temps considerable de la seva independència com a estat, jo sé, per experiència, l'elevada significació d'aquest principi" (pàg. 319).

La connexió entre nació i estat, per la qual aquest últim rep la seva legitimitat com a fruit de l'autodeterminació de la nació, ens porta a l'autodeterminació mateixa considerada com a dret de les nacions. Si ens dirigim de nou a l'índex temàtic del llibre, comprovarem immediatament que hi ha nombroses referències als seus diversos aspectes. Si no m'equívoco, el text més antic, dintre del període estudiat, és un de Pau VI que conté un discurs al parlament d'Uganda, el 1969, en el qual parla de la "llibertat dels territoris nacionals", entenent per tal "la independència civil, l'autodeterminació política i l'emancipació del domini d'altres poders". Com deia, en l'índex temàtic trobem referències a desdir al dret d'autodeterminació. Algunes d'elles són

les següents: "És un principi bàsic en la vida dels pobles"; "és font de desenvolupament dels pobles"; "té relació intrínseca amb la justícia"; "és un dret indispensable per a l'ordre i la pau entre els pobles".

En l'extensa obra que estem comentant, el lector trobarà un ampli espectre de qüestions relatives a la nació tal i com és tractada pel Magisteri Pontifici, així com d'altres que en tenen relació, com hem vist en detallar els continguts de l'índex temàtic. No podem pretendre fer un resum, però sí que s'ha de destacar, per acabar, algun punt que posi de manifest el relleu que la nació agafa en el Magisteri Pontifici. Crec que cal subratllar l'anterioritat de la nació respecte a l'estat en l'ordre històric, antropològic i jurídic, de forma que és aquella, com hem vist, la que legitima a aquest. Una posició així va molt més enllà del reconeixement que l'home s'insereix sempre en una família que al seu torn és al si d'una comunitat més àmplia, dotada de característiques històriques i culturals pròpies. Aquesta és una realitat veritablement difícil de negar però que pot ser valorada de forma modesta, reduint la comunitat en qüestió a mera comarca o regió. O pot ésser quelcom més, una nació, una comunitat destinada a ser un subjecte polític. Crec que val la pena veure que aquesta qüestió es planteja molt vivament en el pensament pontifici. I això no passa tan

clarament en d'altres concepcions. Penso en el concepte de patriotisme constitucional, que vincula primàriament l'individu amb la comunitat política mitjançant la lleialtat a una mateixa constitució. El significat a Alemanya d'aquest concepte d'origen alemany, és força interessant i està vinculat a la por al nacionalisme cultural i ètnic, perquè té una justificació versemblant atenent a la història recent. Però el concepte de patriotisme constitucional, com que deixa en un segon pla els elements clàssics de la definició de nació— història, llengua, cultura, referències simbòliques, sentiment de pertinença, projecte col·lectiu—, s'ha pogut convertir, a l'Estat espanyol, en una forma de lluita del nacionalisme d'arrel castellana contra la resta de nacions que estan dintre de l'estat però amb arrels diferents. Per aquests espanyols tal vegada importen els valors democràtics de la constitució, els quals són posats en primer pla pels alemanys que defensen el concepte de patriotisme constitucional, però certament també els importa, i tal vegada més, trobar un argument adequat per justificar la seva decisió negativa a reconèixer el dret a la llibertat de les nacions que no són la seva.

Un altre pensament força allunyat del pontifici és aquest en el qual trobem vinculats el liberalisme individualista i l'estatisme uniformista, on l'exaltació de la llibertat indivi-

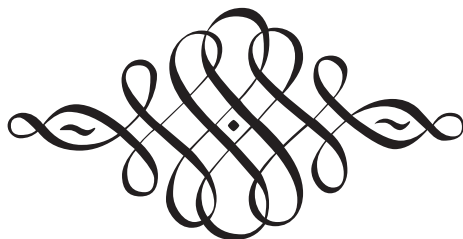
dual coexisteix amb la negació de la llibertat dels pobles, i on la pròpia diversitat dels pobles freqüentment és vista com un destorb per la coherència política i com la supervivència d'elements antiquats. Tot això porta a una primacia de l'estat, on solament té presència real la nació, quan coincideix amb l'estat, quan té prou majoria per considerar-lo seu i manejar-lo com a seu.

La sensibilitat del Magisteri Pontifici és del tot diferent, com hem vist i com pot veure molt més àmpliament qui profunditzi en el llibre de Mossèn Oriol. Una de les fonts d'aquesta sensibilitat és, probablement, que l'Església sap que la història és en mans de Déu, la qual cosa implica que els subjectes històrics, els estats, han de basar-se i respectar quelcom que els és previ. Relacionat amb això, el dret natural, al qual es vincula el pensament pontifici, constitueix per sí mateix una referència per damunt del dret positiu, i impedeix així considerar els estats i les constitucions com un nivell últim. No menys important és que la memòria històrica de l'Església recorda la importància de les arrels cristianes dels pobles, fruit dels processos d'evangelització. Aquest element, que tan immediatament afecta l'Església, té poc a veure amb estats i constitucions. Per la seva natura és completament proper als elements prepolítics que configuren una nació i és, per si mateix, un element forja-

dor d'aquesta. Quan l'Església demanava que el projecte de constitució europea fes esment de les arrels cristianes d'Europa estava en joc, en realitat, una determinada concepció històrica i política.

Agustí d'Arana i Sagnier

NOTÍCIA DE CINEMA

INVICTUS

CLINT EASTWOOD

Estats Units, 2009

No és la pel·lícula més rodona de Clint Eastwood –no ha aconseguit omplir les sales dels cinemes d'Estats Units–, però té el seu segell i això sempre és una garantia de qualitat i de bon fer. Un cop més el director ens explica una història amb un

rerefons que val la pena de ser pensat. Fidel al seu estil, amb *Invictus* ens trasllada a la pantalla els petits detalls, plens d'humanitat, amb què es realitza una gesta. Detalls, per cert –ell demostra entendre-ho així–, que fan que una acció pugui rebre precisament el qualificatiu de gesta. Els herois d'Eastwood es troben més a prop d'Hector o d'Ulisses, que no d'Aquiles o Hèrcules, posem per cas. Aquí el protagonista és un personatge de dimensió històrica, no és un anònim predicador de passat dubtós ni un entrenador de joves boxejadors que treballa en un gimnàs de barri. Es tracta de Nelson Mandela, premi nobel de la pau, el 1993, i la figura més representativa de la lluita contra la política d'apartheid que fins fa poc es practicava a Sud-Àfrica. Amb ell, destaca François Piennar, capità de la selecció de rugbi sud-africana, coneguda sota el nom de Springbooks –les gazeles–. Els vímets amb què el vell director ordeix el seu treball són, en definitiva, aquests: un president

ja gran, com ell, al qual toca de governar un país profundament dividit i enfrontat, entre una minoria blanca, ressentida per la pèrdua de l'estatut de privilegi, i una majoria negra, amb afany de passar comptes. Ell carrega sobre les espatlles el llast de vint-i-set anys de reclusió a la presó de Robben Island per haver reclamat una liberal i ben justa igualtat de drets. La força del seu compromís amb aquesta lluita l'ha deixat sense família, amb un matrimoni esquerdat –el 1996 es divorcià de la seva dona–. «No li has de preguntar mai per la família», diu un guardaespalles a un altre en un moment de la pel·lícula, després que en haver-ho fet, Mandela li hagi contestat que la seva família és el poble de Sud-àfrica, anant-se'n cap a casa capcot i trist. Aquest és el nostre heroi. Viu sota la pressió de tots els qui l'han votat com a cap de govern amb l'esperança que faci del país una llar per als negres, eliminant-hi totes les traces de la política i, sobretot, de la cultura dels

anteriors governants, els blancs. La seva secretària i assessora d'imatge (ben interpretada per l'actriu Adjoa Andoh) així li ho remarca: ha de fer-ho per tal de no perdre el suport, els vots, d'aquells qui han dipositat la seva confiança en ell. Però també sent la pressió dels altres, la poderosa minoria blanca que recela del seu govern.

Què fer, doncs, davant d'aquestes circumstàncies? És la pregunta que tot home o dona s'adreça en el seu fur intern quan s'adona que de la decisió que prengui se'n desprendran importants i, potser, greus conseqüències, és a dir, quan en els estrets marges que ens imposen les condicions externes, les quals no depenen de nosaltres, exercim la llibertat. És cosa meva, però si un es repassa la filmografia del director, descobrirà que els seus herois

encaixen dins aquest punt de vista que acabo d'exposar: des del general Kuribayashi, de *Cartes des d'Iwo Shima*, protector del soldat forner, fins al pistoler William Munny, de *Sense perdó*, que aposta per les febles prostitutes. Tal és el sentit dels versos que Mandela entona en diversos moments del film: *I am the master of my fate: I am the captain of my soul*. Què fer? Aquesta és la qüestió. I, de nou, el protagonista, vell, sense el suport de la família, amb el llast de mitja vida passada a la presó, s'aixeca i fa. Es posa mans a l'obra sense pors ni rancúnies. De nou, es posa al servei del seu país i de la veritat. Durant la seva experiència al presidi va estudiar la carrera de Dret –es va llicenciar en una universitat d'Anglaterra– i va tenir coneixement de la cultura anglesa. És allí on va gaudir de la lectura del

poema *Invictus* d'Ernest Henley, d'on s'extreuen els versos abans citats. I tot això li va semblar bo. A banda del te de mitja tarda, que ja és una cosa prou admirable –així ho fa saber al capità de la selecció de rugbi de Sud-àfrica durant un entrevista de caràcter privat mantinguda al seu despatx– els anglesos han aportat coses estimables, com el dret i el sentit d'Estat, als negres sud-africans, i, a més a més, han conviscut amb ells, han compartit una part de la seva història, trista, certament, però compartida. Per això, no es pot governar girant-los l'esquena. Convé comptar-hi. No fer-ho engrandiria la llegenda de Mandela, Madiba, l'anomenaven, com a defensor dels negres, però l'empetitiria com a forjador d'una nació sòlida, sana i robusta, capaç, per tant, d'acollir a l'altre. I

això és el que acaba decidint, a pesar de les crítiques i reticències dels qui li són més propers, la seva secretària, el seu cap de seguretat i la seva filla. La primera ho considera una decisió políticament errònia per improductiva, viu en el joc de la política resultatista de baix calat; els altres dos, simplement, no entenen com un home, que ha estat tan maltractat pels representants de la població blanca, ara vol comptar amb ells per tirar endavant el govern del país. Toca jugar-se-la. És el moment de sacrificar la fama i el predicament que té entre els seus per una cosa més alta que permeti la inclusió d'aquells qui no ho són.

Com ho fa? Aquesta és la gràcia de la història: a través d'una de les coses més mundanes i, en principi, allunyada dels més elevats interessos vitals: un esport, el rugbi. Mandela sap que els Springbooks, tot i ser l'equip representatiu de Sud-Àfrica, desperten l'odi i el ressentiment de la població negra, la qual l'identifica amb les vexacions sofertes durant el període d'*apartheid*. D'altra banda, també sap que suprimir la selecció o no donar-li suport oficial, seria interpretat per la minoria blanca gairebé com una declaració de guerra, i perquè, al cap d'uns mesos s'iniciarà la copa del món de rugbi que se celebrarà precisament a Sud-Àfrica. És un punt d'encreuament, el començament d'una escalada de violència o

l'oportunitat de la reconciliació. Mandela es lliurarà en cos i ànima a l'equip. Per a això comptarà amb el seu capità, el responsable i cavallerívol François Pienaar, que també coneix les dificultats de dirigir un equip. Els Springbooks passaran a ser una qüestió de primer ordre en l'agenda del president, per davant d'importants afers de política exterior. Es tracta d'una qüestió nacional. S'informarà de les peculiaritats d'aquest esport, del qual ho ignora gairebé tot, mantindrà un contacte estret amb Pienaar, amb qui, com hem dit, haurà mantingut una entrevista al seu propi despatx, seguirà els detalls dels entrenaments de la selecció, i en el mundial, quan aquesta arribi a la final, es presentarà davant l'afecció duent la samarreta i la gorra amb els colors i les

insígnies dels Springbooks. Pienaar també haurà entès que, més enllà del desig de ser la millor selecció de rugbi, en el mundial, en aquest mundial, s'hi juga quelcom més. L'ocasió que blancs i negres s'uneixin, no per l'obligació abstracta d'haver-se de respectar com a participants de la humanitat universal de l'home, sinó treballant conjuntament en l'assoliment d'un objectiu ben concret. I, és clar, de l'elevació del propòsit, de la seva transposició a un plànol ideal, en sortirà la força que inspirarà els jugadors. La mediocre selecció de Sud-àfrica va acabar esdevenint la campiona del món i van jugar-se la final amb els temibles All Blacks neo-zelandesos.

Conte de fades, excés d'idealisme, realitat edulcorada? Ressona la veu dels ressentits. A banda d'alguna qüestió de ma-

tís, com ara si la seqüència de l'entrenament públic celebrat en un escola d'un barri de població negra i pobra de Ciutat del Cap no mostra, amb prou versemblança, el xoc que en els seus habitants deuria suposar la presència dels jugadors; i, a banda d'alguna altra observació per l'estil, cal notar que la pel·lícula es basa en fets reals i que va rebre el suport i l'aprovació dels seus màxims implicats, al propi Nelson Mandela, bon amic del seu emulador, l'actor Morgan Freeman, i de François Pienaar, a qui va voler conèixer personalment Matt Damon, l'actor que el va interpretar. Si la pel·lícula no és rodona no és perquè allò que ens expliqui sigui més o menys creïble, més o menys real, sinó perquè ho fa

d'una manera, al meu entendre, descompensada i, segons com, simplificada. Sembla evident que la vida i la persona de Nelson Mandela van seduir Clint Eastwood, potser perquè, després de molts anys de sacrifici, aconseguí, o s'hi acostà molt, a fer realitat el seu somni. Bé es podria considerar que la pel·lícula és com un acte de reconeixement o d'homenatge. Ara, això, en aquest cas, comporta algunes mancances des del punt de vista de la completa o l'excel·lència del treball artístic. Personatges com la seva intel·ligent i eficaç secretària, la seva família, sobretot la seva filla —l'esposa mai no surt—, la del jugador François Pienaar o el grup de guardaespalles blancs i negres que tenen cura

de la seva seguretat, apareixen poc definits, cosa que li resta riquesa de matís al treball. Es troba a faltar un major aprofundiment en les circumstàncies vitals d'aquests personatges, sobretot pel que fa a la contradicció que en ells deuria generar el tracte amb el president. Tampoc no s'exposa amb prou detall l'evolució personal de la família del mateix Pienaar. Amb una situació acomodada, recelosos de la política que pugui dur a terme el nou president, algun xoc els havia de suposar la confiança que en el seu fill diposita el president negre, del qual, d'altra banda, ells desconfien. Tampoc no s'entra gaire, tot i que els presenta, en els conflictes que desencadena el fet de barrejar en el seu

cos de seguretat personal els membres blancs, que acomplien aquesta mateixa funció amb els anteriors presidents, igualment blancs. S'al·ludeix a l'inici de la pel·lícula, i succintament, als recels que es tenen els uns als altres, i també al final a com aquests han desaparegut, però no amb la suficient gamma de grisos com perquè resulti convincent. És probable que, per a motius com aquest, alguns crítics hagin qualificat el film de poc realista i d'idealisme artificiosos. Per un altre costat, també és veritat que la música, en la tria de la qual sol destacar el director, no és especialment lluïda. Ara bé, el contingut, la qüestió que se'ns planteja sí que ofereix una base sòlida, tant com perquè la pel·lícula pugui des-

pertar l'interès de l'espectador. Si a això hi afegim el bon treball dels dos actors principals, Morgan Freeman (Nelson Mandela) i Matt Damon (François Pienaar), i la destresa en la filmació del director, vistosa sobretot en les escenes dels partits de rugbi, obtenim com a resultat un treball més que correcte, il·luminat del resplendor d'un gran ideal de fons. Val la pena de ser vista al cinema o quan aparegui la seva versió en DVD i és altament recomanable per aquells qui, sent professors, a més a més són tutors dels cursos més elevats d'ESO i de Batxillerat.

Manfred Díez i Garcia

FITXA TÈCNICA:

DIRECCIÓ: Clint Eastwood.

GUIÓ: Anthony Peckham, basat en *El factor humà* de John Carlin.

DURACIÓ: 134 MIN.

PRODUCCIÓ: Clint Eastwood, Lori McCreary, Robert Lorenz i Mace Neufeld.

MUNTATGE: J. Cox i G. D. Roach.

MÚSICA: Kyle Eastwood i Michael Stevens.

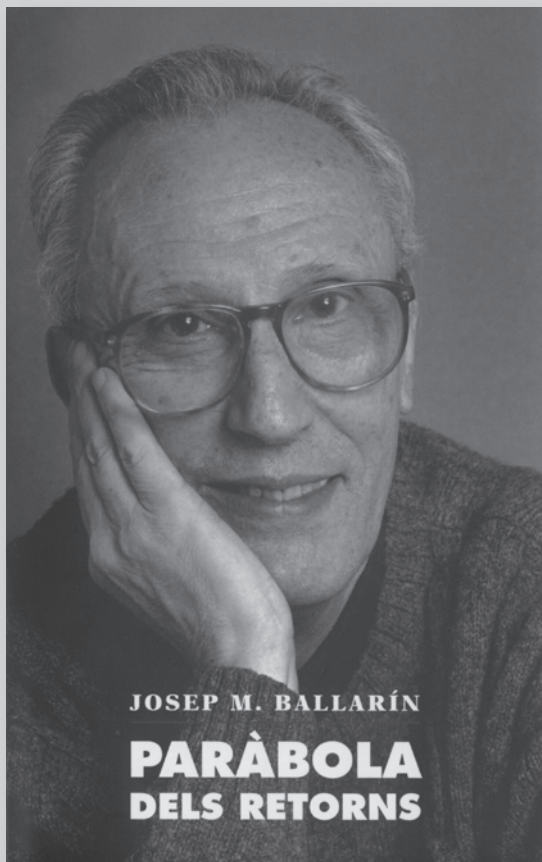
FOTOGRAFIA: Tom Stern.

INTERPRETACIÓ: Morgan Freeman (Nelson Mandela), Matt Damon (François Pienaar), Marguerite Wheatley (Nerine), Patrick Lyster (Sr. Pienaar), Feyder), Penny Downie (Sra. Pienaar).

LA REVISTA RELLEU

— RECOMANA —

Aquest llibre és un “divertimento” sobre la història de la vella Europa, tan feta de joc i de tristesa, i d’una esperança que arriba a tocar els cimals de Dant

BARCELONESA D’EDICIONS / ACONTRAVENT
Barcelona, 2010

WWW.RELLEU.CAT